

Nummer 3 – 85^e jaargang 2013 – mei/juni

Tijdschrift voor Verkondiging

IS EEN UITGAVE VAN DE NEDERLANDSE EN VLAAMSE PROVINCIE VAN DE
ORDE DER MINDERBROEDERS FRANCISCANEN

- 5 mei 2013* Zesde zondag van Pasen
inleiding *B. Wehlin*; preekvoorbeeld *B. van Laer*
- 9 mei 2013* Hemelvaart van de Heer
inleiding *F. Zwarts*; preekvoorbeeld *K. Touwen*
- 12 mei 2013* Zevende zondag van Pasen
inleiding *P. Hoogeveen*; preekvoorbeeld *W. Verhelst*
- 19 mei 2013* Pinksteren
inleiding *G. Rouwhorst*; preekvoorbeeld *J. te Velde*
- 26 mei 2013* Drie-eenheid
inleiding *W. van Stiphout*; preekvoorbeeld *L. Lemmens*
- 2 juni 2013* Sacramentsdag
inleiding *I. Van Den Eynde*; preekvoorbeeld *P. Heysse*
- 9 juni 2013* Tiende zondag door het jaar
inleiding *B. Becking*; preekvoorbeeld *E. Keller-Hoonhout*
- 16 juni 2013* Elfde zondag door het jaar
inleiding *R. Reeling Brouwer*; preekvoorbeeld *N. Kok*
- 23 juni 2013* Twaalfde zondag door het jaar
inleiding *H. Janssen*; preekvoorbeeld *J. van den Eijnden*
- 30 juni 2013* Dertiende zondag door het jaar
inleiding *W. Reedijk*; preekvoorbeeld *M. van der Post*

5 mei 2013

ZESDE ZONDAG VAN PASEN

Lezingen: Hand. 15,1-2.22-29; Ps. 67; Apok. 21,10-14.22-23; Joh. 14,23-29

Inleiding

Handelingen 15,1-2.22-29

De evangelist Lucas heeft in zijn boek Handelingen de belangrijke stappen beschreven van de eerste groep gelovigen in de verrezen Christus, en vermeldt hoe zij als joden hun gelovige traditie ook met de heidenen wilden delen. Wij moeten ons realiseren dat in de eerste decennia na de dood en verrijzenis van Jezus een bijna explosieve groei van de eerste gemeenten plaatsvond, zowel in Jeruzalem als in het Palestijnse land. Daarom lijkt het voor de hand te liggen dat er ook sprake was van een diversiteit aan opvattingen en van botsingen in de ontmoeting tussen de verschillende culturen en tradities. Het missiewerk van Paulus getuigt daar helemaal van.

De lezing uit Handelingen beschrijft de eerste oecumenische ontmoeting tussen verschillende ontstane geloofsrichtingen onder de eerste christenen. De tekst staat in het midden van het boek, en dat betekent dat de schrijver Lucas hier iets echt belangrijks wil vertellen. We zouden het een scheidslijn kunnen noemen. Hier stond namelijk veel op het spel. Zou het Paulus en Barnabas niet gelukt zijn hun dieper liggende theologische motivatie duidelijk te maken, dan was de broze jonge en groeiende kerk waarschijnlijk in verschillende sekten uit elkaar gevallen. Wat stond er op het spel? Er wordt verteld over leerlingen uit Judea die betoogden dat de heidenchristenen zich moesten laten besnijden en de wet van Mozes helemaal onderhouden. Lucas schrijft 'Judea', maar bedoelt Jeruzalem. Dat geeft aan hoe gevoelig de situatie was. Jeruzalem was de heilige stad waar het allemaal was gebeurd. In Jeruzalem was ook de eerste gemeente gevestigd (zie ook de betekenis van Jeruzalem in de tweede lezing uit de Apokalyps).

Voor de joden en de eerste leerlingen was het een vanzelfsprekende zaak de oude 'joodse traditie' voor te zetten. Maar voor mensen die deze joodse traditie niet kenden was dat bijna onmogelijk. Concreet betekende dit een radicale nieuwe levensstijl met in acht houden van ingewikkelde en veelomvattend regels. De meeste hellenistische mensen uit die tijd die met de joden sympathiseerden, kozen er zelden voor die moeilijke overgang te maken. Met de komst van de 'nieuwe verkondiging' blijkt er echter ineens een mogelijkheid te zijn. Niet op voorwaarde dat men zich aan alle regels zou houden (de joodse, die van het verbond met Abraham en Mozes), maar slechts aan een minimum-ethiek, een basale humaniteit die voor alle volken geldt (de zogenaamde Noachitische geboden, die al in aanleg aanwezig zijn in Gen. 9,1-7). Daarmee komt de nadruk nog minder op observantie en nog meer op *geloven* te liggen en op: door het geloof gered te worden. Niet Jeruzalem mag een splijtende oorzaak zijn, wel de farizeïsche kringen die hun traditionele invloed wilden uitoefenen.

Voor Paulus en de christenen uit Antiochië was het van levensbelang dat deze nieuwe visie van de mogelijkheid voor alle volkeren om over de blijde boodschap te horen en kinderen van God te worden, stand hield, zodat uiteindelijk de beloften aan Abraham waargemaakt konden worden. Op zo'n manier kon het verbond gelden zowel voor de joden als voor de nieuwe gelovigen in Jezus Christus die een heidense achtergrond hadden. Paulus heeft hier echt voor gestreden. Dat lezen we zowel in het hele hoofdstuk 15 van de Handelingen als in de brief aan de Galaten 2,1-10.

De zware en langdurige onderhandelingen resulteren in een overeenkomst. Misschien kunnen we dit als een uitdrukking zien: de heilige Geest als leraar van de kerk. Voor Paulus is

het fundamenteel dat de mens rechtvaardig wordt door het geloof, niet door het onderhouden van voorschriften. Het resultaat van dit eerste concilie heeft ook een toelichting nodig. De christenen met een heidense achtergrond werden niet gedwongen zich aan de joodse regels te onderwerpen. In de praktijk werd het een ander verhaal. In de joodse traditie waren er regels rond de tafelgemeenschap en het eten. Paulus moest daarom later tegen Petrus hard optreden toen bleek dat Petrus zich met de joden afzonderde en niet wilde eten samen met de christenen die een heidense afkomst hadden.

Apokalyps 21,10-14.22-23

De tekst uit de Openbaring kan een brug zijn tussen de besproken gebeurtenissen onder de eerste christenen in de Handelingen en het gebed om de Geest in het evangelie van Johannes. In de Openbaring horen we een visioen over de verwachte toekomst. Hier staat weer Jeruzalem centraal. Nu is zij de schone bruid die de voleinding heeft bereikt, en daardoor wordt zij ook een beeld van de kerk. Johannes heeft zich laten inspireren door de Tempelvisie van Ezechiël (40–48). De twaalf poorten, de twaalf engelen en de twaalf apostelen symboliseren de brug van het oude verbond naar het nieuwe. Maar er is een grote verandering. Ezechiël beschrijft de tempel met al haar bedienaren. Bij Johannes is er geen tempel en de uitleg daarvan is dat God en het lam alles in één is. God is in het midden van zijn volk, de inwoners van de stad, de kerk. Hij heeft geen plek om aanbeden te worden omdat hij is en leeft in de mensen die er zijn en leven. Zon en maan als aangevers voor dag en nacht, de tijd is ook niet nodig. Het verwijst alleen naar een eeuwigheid die alle voor ons bekende begrippen te boven gaat.

Johannes 14,23-29

De evangelietekst is een gedeelte van de grote afscheidsrede die Jezus tijdens het laatste paasmaal vlak voor zijn lijden en dood met zijn leerlingen en vrienden heeft gehouden. De tekst is hoogst waarschijnlijk een latere compositie van de auteur, de evangelist Johannes of een redactie. Wat Jezus letterlijk heeft gezegd is niet het belangrijkste, maar wel zijn boodschap en wat hij als testament aan zijn volgelingen wilde doorgeven. Daarom kunnen we zeggen dat deze woorden authentiek zijn, omdat ze een samenvatting zijn en tegelijkertijd een theologische verdieping van zijn boodschap. In vers 23 zijn er drie kenmerken van belang. Ten eerste gaat het over de liefde voor Jezus en God de Vader die bij de leerling aanwezig is. Ten tweede zal de leerling zich houden aan de woorden die Jezus heeft gezegd, misschien nog sterker, de betekenis van de woorden die altijd neerkomt op de liefde. Ten derde: de leerling die deze verbintenis aangaat, wordt een woonplaats van Jezus en zijn Vader. De cirkel wordt gesloten, God de Vader geeft, de mens ontvangt en beantwoordt. Het resultaat wordt Gods handelen dat op deze manier bij de mens in een eeuwige beweging wordt voortgezet. Op een dergelijke manier wordt de heilige Geest aangekondigd. Hij wordt ook een belofte voor de toekomst. Al gaat Jezus in zijn huidige gestalte hen verlaten, met zijn Geest die hij deelt met de Vader, zal hij altijd aanwezig zijn. Dit wordt bedoeld als troost en vooral bemoediging.

De tegenstelling tot de ‘wereld’ blijft altijd een moeilijke punt. Wanneer de leerlingen luisteren naar de Geest zal er vrede zijn. De vrede wordt niet door de wereld begrepen. Ook zullen ze tegenstand en vervolging meemaken, soms zal er ook onenigheid ontstaan, maar ze moeten niet de moed verliezen, hier staat de Geest voor garant. Opnieuw wordt de cirkel gesloten met de liefde die de band blijkt te zijn tussen God en mens, de Vader, de Zoon en de Geest.

Als wij de evangelietekst voor vandaag plaatsen naast de eerste lezing uit de Handelingen, kunnen wij beter begrijpen wat het werk en de aanwezigheid van de heilige Geest – de Helper

– betekent. Die geeft ons vandaag in alle moeilijke situaties en meningsverschillen in de kerk een reden om ondanks alles wat er gebeurt nog hoopvol te blijven.

Preekvoorbeeld

We leven in een boeiende wereld die getekend wordt door voortdurende veranderingen op alle gebied. Dikwijls vinden we het leuk, maar soms ook wel eens frustrerend. In vijftig jaar tijd is ons wereldbeeld grondig veranderd. Stilaan is bij velen onder ons de vraag gaan groeien: hebben wij nog wel een God nodig, want we kunnen toch alles? En zoals de evolutie er nu op vooruitgaat is er over korte tijd geen plaats meer over voor hem. Jongeren hebben er schijnbaar geen probleem mee. Ouderen zitten met vragen en pijn. Hebben we ons soms vergist? En is het nu zoveel beter? Gaan we er wel echt op vooruit of beelden we het ons in?

De lezingen van vandaag zijn niet eenvoudig. Maar wellicht helpen ze ons toch klaarder te zien wat er met ons gaande is en waar onze ankerpunten liggen.

Daar is het boeiende verhaal van de uitbreiding van het eerste christendom. Het tegenovergestelde van wat we vandaag beleven. Maar het wordt herkenbaar als we horen hoe mensen ook toen met gewetensvragen zaten. Waar ging het dan om? De eerste volgelingen van Jezus waren joden. Zij volgden Jezus, ook een jood, in de lijn van hun geschiedenis en hun godsdienst. Zij lieten zich inspireren door zijn leven en zijn figuur binnen het kader van het jodendom. Maar op het moment dat ook niet-joden aangetrokken werden door zijn persoon en zijn leer rezen er vragen op: moeten niet-joden niet langs het poortje van het jodendom binnenkomen om christen te kunnen worden? Concreet: moesten niet-joden zich niet eerst laten besnijden? De vraag lag heel delicaat voor joodse christenen. Nieuwe christenen waren natuurlijk welkom. ‘Wij worden een succesbeweging, maar ten koste van wat? Mogen wij zomaar een heilige, eeuwenoude traditie opgeven? Is dit geen verloochening van onze eigen godsdienst? Waar gaat het om? Wat behoort hier tot de kern van ons geloof?’

Het was voor de eerste geloofsgemeenschap een zwaar crisismoment. Het is niet voor niets dat Lucas dit scharniermoment zo uitvoerig heeft beschreven. Het dwong hen samen te kijken, te luisteren naar elkaar om precies op het spoor te komen van het nieuwe in Jezus’ boodschap. Het resultaat was de ontdekking dat het niet ging om het onderhouden van opgelegde regels, die je moet respecteren om zeker te zijn van je ticket voor de hemel. Bij Jezus ging het om een radicaal nieuwe levensstijl. Het ging hier om ‘geloven’! En om door dat geloven gered te worden. Heel belangrijk was wel dat ze allen bezielde waren door dezelfde geest, waarin zij eens gedoopt waren. Diezelfde geest deed hen zoeken en leerde hen te onderscheiden wat bijkomstig en wat essentieel is. Het bewustzijn dat de geest bij hen was deed hen schrijven: ‘De heilige Geest en wij hebben namelijk besloten...’ Dat was de geest van het eerste concilie.

Je kan je de vraag stellen: over welke geest gaat het dan wel? Wie is hij? Want geest is zo vaag en zo vluchtig. In het evangelie van vandaag tracht Jezus te verduidelijken wat hij bedoelt: ‘de Geest is de helper, die de Vader in mijn Naam zal zenden. Hij zal u alles leren en u alles in herinnering brengen wat Ik u gezegd heb.’

Wat moest hij dan in herinnering brengen? Uiteindelijk draait het om de woorden die Jezus in zijn afscheidsrede zijn mensen op het hart heeft gedrukt: ‘Dit is mijn gebod – ik heb er maar één – dat gij elkaar zoudt liefhebben.’ En dat liefhebben heeft niets te maken met ‘mij goed voelen’, want het kan mij soms verdraaid veel moed kosten om de eerste stap te zetten. Maar nadien zal ik mij wel goed voelen want dan ervaar ik vrede in mijn hart.

Het gaat dus om het werkwoord ‘liefhebben’: de kern van Jezus’ boodschap. Het staat wel in grote tegenstelling met het minutieus, krampachtig en scrupuleus onderhouden van een aantal regeltjes. Integendeel: die nieuwe stijl trekt mijn leven open. Als Jezus dan zegt: ‘Als iemand Mij liefheeft’, betekent dit dat ik van de Heer mag houden. Met andere woorden: Ik mag met hem in relatie treden. En ik treed in zijn wereld binnen als ik zijn woord onderhoud. Dit wil zeggen: als ik probeer van mensen te houden. Dat hebben wij natuurlijk al honderden keren gehoord. Maar het blijft onvruchtbaar als het enkel bij ‘horen’ blijft. Ik moet het ook willen dóen: mijn hart openen, mijn ogen en oren niet sluiten voor de mens naast mij en mij laten raken. Hier gaat het inderdaad om een nieuwe levensstijl. Het resultaat – ik zou haast zeggen: de beloning – van deze levenswijze is: ‘Mijn Vader zal hem liefhebben en wij zullen tot hem komen en verblijf bij hem nemen.’

Dit is een sterke zin die Johannes hier neerschrijft. Een zin die mij van jongs af geïntrigeerd en gefascineerd heeft. Het klinkt als antwoord op onze diepste nood, waar ieder van ons mee geboren is en waar wij op elk moment van ons leven door worden gedreven. Ben ik bemind? Beteken ik iets? Het antwoord wordt ons hier gegeven. Ik vind het gaandeweg in mijn pogingen om mensen lief te hebben, in goede en kwade dagen, net zoals gehuwden het trachten te doen met vallen en opstaan. Ik vind het terug als ik op het einde van de dag terugkijk om zijn liefde te ontdekken in ontmoetingen, in kleine tekentjes waar ik me op het moment zelf niet bewust van was. Ik vind het ook terug in het leven van Jezus, die trouw is gebleven aan zijn mensen, van wie hij hartstochtelijk heeft gehouden, de zwaksten nog het meest, tot op het kruis. Maar zijn verrijzenis werd de garantie en de bekroning van zijn volgehouden liefde.

Ons samenzijn vandaag is geïnspireerd door de Geest van Jezus. Hij brengt ons zijn woord in herinnering, want wij zijn soms zo kort van geheugen. Hij nodigt ons bij hem aan tafel, niet voor een copieuze maaltijd, maar om ons te voeden aan en met zijn eigen leven. Het teken dat hij aanreikt is gebroken brood: een uitnodiging om ook ons leven te breken en te delen met en voor elkaar tot leven van de wereld, tot opbouw van zijn Rijk van vrede.

Bengt Wehlin OFM, inleiding

Bob van Laer OFM, preekvoorbeeld

9 mei 2013

HEMELVAART VAN DE HEER

Lezingen: Hand. 1,1-11; Ps. 47; Heb. 9,24-28; 10,19-23; Luc. 24,46-53

Inleiding

Het getuigenis van Lucas over de Hemelvaart van de Heer is geen gebeuren aan de uiterste marge van zijn evangelie. Het is eerder de vervulling en voltooiing ervan. Vanaf de eerste regels van Lucas is sprake van contact tussen hemel en aarde, tussen God en zijn mensen, zo ook bij dit slot. Hemelvaart staat in functie van dat contact tussen God en mens, tussen hemel en aarde.

In de beleving is Hemelvaart als kerkelijk hoogfeest evenwel marginaal geworden. Het directorium benadrukt het als verplichte feestdag (we zouden het vergeten), maar de werkelijkheid is anders.

Taal en verhaal als belemmering van de beleving

Voor een goed begrip van Hemelvaart moeten we ons realiseren dat wij als moderne mensen een probleem hebben met het taalveld van de Schrift. Vervolgens zijn de evangeliën allesbehalve eenduidig over de slotfase van Jezus' aanwezigheid in ons midden. En bovendien is er grote verscheidenheid wat betreft tijd en plaats van de hemelvaart. Deze aspecten moeten we eerst apart belichten.

In het bijbelse spreken is de hemel een beleving die niet meer de onze is. De hemel boven ons, de grote koepel, is de woonplaats van God, en de aarde is voor de mensen. Een duidelijke indeling en tweedeling. Dit wereldbeeld is met de ontwikkeling van de astronomie, de kosmologie en de ruimtevaart totaal veranderd. Dat de aarde (voor alsnog) woonplaats van de mens is, is duidelijk. Waar God huist is de grote vraag (als hij al een specifieke plaats heeft? Tegenwoordig wordt in de religieuze taal veelal gesproken over 'God in ons'). Deze gegevens houden in: hemelvaart is géén ruimtevaart. In de Schrift heeft hemelvaart evenwel met GóD van doen.

Lezen we de slothoofdstukken van de evangeliën, dan zijn er grote verschillen. Johannes kent geen hemelvaart. Matteüs ook niet; wel een laatste contact en opdracht tot verkondiging, de zending van de apostelen. Marcus en Lucas kennen de hemelvaart van Jezus wel, waarbij Lucas nog het uitvoerigst is, zowel in evangelie als in het begin van Handelingen.

Inzake tijd en plaats van het 'afscheid' is totaal geen eensporigheid. Bij Johannes lijken Pasen en Pinksteren op één dag te vallen en verder worden wel enige verschijningen vermeld. Matteüs spreekt van een berg die Jezus hun had aangewezen in Galilea. Marcus vertelt van een laatste ontmoeting in hoofdstuk 16,14vv. In de laatste woorden daarvan staat: 'Hij werd opgenomen ten hemel, en is gaan zitten aan Gods rechterhand'. Er zijn grote vragen of dit authentiek van Marcus is. Lucas lokaliseert in zijn evangelie de hemelvaart in Betanië en wel onmiddellijk na Pasen, en in Handelingen op de Olijfberg, en dan op de veertigste dag na Pasen.

Het lijkt er dus op dat we meer níet dan wél weten over de hemelvaart. Daar moeten we evenwel niet de conclusie aan verbinden dat het thema hemelvaart niet belangrijk zou zijn.

Hemelvaart: een wezenlijk bijbels gegeven

Zowel in Eerste Testament als het Tweede Testament is sprake van hemelvaart i.v.m. het ‘verkeer’ tussen hemel en aarde. Er worden mensen weggenomen en opgenomen, zoals Henoeh (Gen. 5,24 en Hebr. 11,5); Mozes’ graf is niet bekend, het latere jodendom spreekt van de ‘opneming van Mozes’; Elia wordt opgenomen in een hemelse wagen met stormwind en vuur (2 Kon. 2,11). Engelen bewegen zich als koeriers van God, zoals bij Jacob (Gen. 28,12) en bij Mozes (Ex. 3,2). God zelf daalt en stijgt te midden van zijn volk bij Sinai, in de Verbondstent en later bij de tempel. Meestal worden deze raakpunten van hemel en aarde beschreven met verschijnselen van wind/storm en vuur. Een ander element bij deze gebeurtenissen is het verschijnen van een wolk als teken van Gods heerlijkheid, welke heerlijkheid zelf voor ons verborgen is. Het verhaal van de verheerlijking op de Tabor raakt hier aan.

In het evangelie is Jezus’ opneming, zijn verrijzenis, volledig verweven met zijn verheerlijking bij God. Dat gebeuren heeft Lucas gefaseerd in een tijdschema, gerelateerd aan de periode van vijftig dagen van Pasen tot Pinksteren, waarbij de veertig dagen ons herinneren aan de opgang tot de Gods- ontmoeting zoals we kennen uit de verhalen van Mozes en Elia. In de liturgie van de Kerk krijgt hemelvaart pas in de vierde eeuw een vaste plek en datum. Daarvóór vierde men het op wisselende tijden.

Wonen bij God, aan zijn rechterhand, in Gods heerlijkheid

In het bijbelse wereldbeeld wordt de eenheid van lichaam en geest niet doorbroken. De mens is sterfelijk maar ziel én lichaam zullen geborgen zijn bij God. Maar nog belangrijker is een bepaalde duiding: de Heer gaat ten hemel en zetelt aan de rechterhand van God (Hand. 2,33; 5,31 en 7,56), vanwaar hij zal wederkomen, en dan ten oordeel. God heeft hem de heerschappij gegeven (Ps. 110). Hij vertoeft nu in het hemelse heiligdom en is met de Allerhoogste zelf de tempel geworden (Apok. 21,3 en 22 en Hebr. 9,24-28), want de aardse, met handen gemaakte tempel zal verdwijnen. Verheerlijking en verrijzenis vloeien ineen.

Johannes benadrukt dat door het sterven aan het kruis het moment is gekomen van zijn heerlijkheid, zijn verheerlijking. *Zo is de essentie van het evangelische getuigenis over de verrijzenis en van het hemelvaartverhaal, dat Jezus bij God geborgen is, dat hij is opgenomen in Gods heerlijkheid.* Hij is in persoon de band tussen God en ons. In de Hebreënbrieff wordt dat beschreven in termen van het hemelse heiligdom, waar Jezus voor eens en altijd de verzoening is tussen mensen en God, de vergeving van zonden. De Schrift leeft met de ‘verborgen’ heerlijkheid (*kabod*) van hem die woont in het ontoegankelijke licht. In die termen spreekt Jezus zelf ook: ‘uw Vader, die in het verborgene is....’ (Mat. 6).

Het verhaal van de hemelvaart onderstreept *dat wij hier op aarde besef zullen hebben van Gods verborgenheid én dat wij zullen leven in geloof en gerechtigheid, zoals de Heer aan ons zijn opdracht geeft (Luc. 24,46vv).*

Preekvoorbeeld

Aan de oever van de Hemelvaart

Varen doe je met een boot. Gek dat, als Jezus ten hemel vaart, altijd verteld wordt dat dit gebeurt met een rijtuig, een lichte wolkenwagen, paarden en ruiters van Israël.

Varen doe je met een boot. De Hemelvaart is breed, het water glinstert in de zon, de golven kabbelen. Het is rustig weer, er varen schepen voorbij. De hemel ligt aan de overzijde.

Jezus en zijn leerlingen stonden aan de vaart. Ze namen afscheid. Jezus zou ten hemel varen, naar de overkant; zij zouden hier blijven, in dit land, op hun eigen plek, waar hun huis stond, bij hun eigen mensen, vrienden en vreemden.

Het was een echt afscheid. Jezus was hun Meester, ze hadden voldoende van hem geleerd, ze konden het nu zelf. Zij zouden de verhalen van het heilig evangelie doorvertellen, blijven bidden en zingen en ook anderen leren om te bidden en te zingen, te vertellen en met elkaar te vieren dat het leven goed was, want door God geschapen.

Ja, dat konden ze nu allemaal zelf. Ze waren gedoopt, ze vertrouwden op God, ze hadden geleerd elkaar lief te hebben. ‘Maar zien we u dan nooit weer?’, vroegen ze aan Jezus. ‘Als u aan boord stapt en ten hemel vaart, zijn we u dan voorgoed kwijt?’

Jezus keek hen aan en zei: ‘Als ik straks de zeilen gehesen heb en wegvaar, moeten jullie hier niet op de oever blijven wachten. Je mag me uitzwaaien, maar niet te lang. Niet tot ik een stipje aan de horizon ben, niet tot je ogen zeer doen van het turen.

Je zwaait me uit, maar als ik het tweede zeil hijs, moeten jullie weggaan, terug naar huis, naar het dorp, naar de mensen, want het is een mooie dag. Deze dag moet je vieren en morgen ook en overmorgen weer.

Je bent mij nooit voorgoed kwijt. Jullie weten toch dat ik je niet in de steek laat? Jullie kennen mij toch? Weet je nog, dat ik jullie al mijn verkleedkleden heb laten zien? In die grote rode kist de jurken, broeken en de jasjes. Die andere kist met de pruiken en snorren en baarden en gekke hoedjes. En de tas met de schminkspullen, oogschaduw, lippenstift, lange wimpers.

Dat blijf ik doen. Als ik aan de overkant de haven van de hemel ben binnengelopen, de zeilen strijk en de boot stevig aanmeer, dan til ik de grote rode kist, de andere kist en de tas met de leren hengsels de kade op. Gods engelen nemen die kisten en de tas dan van mij over en dragen die de hemel in.

Dan kleed ik me om.

Misschien vandaag nog of anders morgen zul je tussen alle mensen in de stad heel even iemand zien met dat gekke gele hoedje. Dan weet je dat ik er ben.

Misschien vandaag nog of anders morgen komt er iemand naar je toe met een briljetje waar hij haast niks mee ziet, zwaaiend met zo’n witte blindenstok met rode strepen. Wees vriendelijk voor hem, want ik zou het kunnen zijn.

Misschien vandaag nog of anders morgen zie je een kind dat jouw taal niet spreekt, met een andere kleur, zij ruikt naar keukenkruiden die jij niet thuis kunt brengen. Zij komt bij jou op school, bij jou in de klas zelfs. In de krant staat dat zij hier misschien niet mag zijn en teruggestuurd wordt naar een gevaarlijk land, met de oorlog waar zij bang van is. Weet dan dat ik er ben.

Ik laat jullie niet alleen. Ik zal er altijd zijn. Jullie kennen toch die grote rode verkleedkist en die andere kist en de tas met de leren hengsels? Jullie weten toch hoeveel erin zit: hoeden die je zelf hebt gepast, hoge hakken waar je zelf op hebt gelopen.

Nee, ik laat jullie nooit in de steek. Jullie zullen mij altijd zien en weten dat ik er ben, vandaag en morgen en overmorgen.’

Jezus keek de kring rond. Hij heeft zijn leerlingen toen een voor een aangezien om te kijken of ze het begrepen hadden. Ze knikten, ze hadden het begrepen.

Het water klotste tegen de boot, ze liepen de steiger op en Jezus stapte aan boord. De Hemelvaart lag breed te glinsteren in de zon, er vlogen gakkend ganzen over.

Zij zagen de grote rode kist, de andere kist en de tas met de leren hengsels onderaan de mast staan. Jezus hees het zeil, hij trok het omhoog langs de mast, het bolde open in de wind. De touwen waarmee de boot lag aangemeerd haalde hij in en meteen zette de boot zich in beweging en voer langzaam weg.

Ze zwaaiden. 'Vaarwel', riepen de leerlingen. 'Adieu', riep Jezus. 'Ja doi', riepen de leerlingen.

De vaart was breed. Jezus trok het tweede zeil omhoog en de leerlingen herinnerden zich wat Jezus gezegd had: 'Als ik het tweede zeil hijs, moeten jullie weggaan, terug naar huis, naar het dorp, naar de mensen want het is een mooie dag.'

Ze zwaaiden nog één keer. Jezus zwaaide niet terug, hij was ingespannen met het zeil bezig.

Ze liepen van de steiger terug de oever op, langs de bomen naar het pad dat landinwaarts leidt. Ze keken nog één keer om. De Hemelvaart glinsterde in de zon, de boot waarmee Jezus ten hemel voer was een stipje geworden, een stipje in de verte.

Ze liepen naar het dorp en toen ze de toren zagen, dachten ze: nu toch ongeveer moet Jezus daar aan de overkant de haven binnenlopen, de zeilen strijken, aanmeren, die grote rode kist, de andere kist en de tas met de leren hengsels de kant op tillen. Daar nemen de engelen ze van hem over en dragen ze de hemel in.

En dan kleedt hij zich om...

Frans Zwarts, inleiding

Klaas Touwen, preekvoorbeeld

12 mei 2013

ZEVENDE ZONDAG VAN PASEN

Lezingen: Hand. 7,55-60; Ps. 97; Apok. 22,12-14.16-17.20; Joh. 17,20-26

Inleiding

Geschiedenis en verkondiging

Enkele jaren terug verscheen een bundel studies met de uitdagende titel *The Ways that Never Parted* (de wegen die nooit uiteengingen). Daarin werd duidelijk gemaakt dat jodendom en christendom veel langer – vele eeuwen – elkaar over en weer beïnvloed hadden dan meestal wordt aangenomen. De gangbare opvatting als zou met de verwoesting van de Tempel in het jaar 70 de breuk totaal en definitief zijn, werd hier dus sterk gerelativeerd. Het kan geen kwaad dat in gedachten te houden bij het lezen van de passage uit de Handelingen van de apostelen die op deze zondag de eerste lezing vormt.

De tekst beschrijft hoe Stefanus, hellenistische Jood en volgeling van Jezus, door een woedende menigte buiten de stad (Jeruzalem) wordt gestenigd. De vijandschap van Joden ten opzichte van de Joodse leerlingen van Jezus lijkt hier al haar kookpunt te hebben bereikt. Daarna, zo zou je gemakkelijk kunnen denken, begint het verhaal van de missie onder de volkeren met Paulus als belangrijkste protagonist. De continuïteit met het jodendom zou in de Handelingen van de apostelen vanaf dan al tot het verleden behoren. Jeruzalem moet wijken voor Rome. Maar dat is, historisch gesproken, een scheve voorstelling van zaken. Lucas schreef sowieso geen historisch verslag. Zijn dubbelwerk (Evangelie en Handelingen) had tot doel het geloof in Jezus de Christus te verkondigen en te versterken. Lucas geeft geen geschiedenis, maar heilsgeschiedenis. Het gaat hem erom dat de betrouwbaarheid van de woorden die zijn overgeleverd, gekend wordt (vgl. Luc. 1,4).

Een bijzonder facsimile

Stefanus wordt voor de eerste keer genoemd in Handelingen 6,5, waar hij met zes anderen wordt aangesteld om de zorg voor de voedselvoorziening (de Griekse tekst gebruikt in dit verband het woord diakonie) van armlastige weduwen op zich te nemen. Hij heet daar ‘vol geloof en heilige Geest’. Al snel raakt hij echter verward in een woordenstrijd met andere Grieks sprekende Joden die hem ervan beschuldigen dat hij zich lasterlijk uitlaat over Mozes en God (6,11). Hij wordt voor het Sanhedrin gesleept en verdedigt zich bij navraag door de hogepriester met een lange speech (Hand.7,2-53). Daarin zet hij zijn standpunt uiteen aan de hand van de geschiedenis van Israël, te beginnen bij Abraham en de andere aartsvaders. Uitvoerig staat hij stil bij Mozes om te eindigen met de bouw van de tempel door Salomo. De teneur ervan is, dat Israël zich heeft afgekeerd van God en zich niet gehouden heeft aan de Wet. De tempel is geen woonplaats van God, want hij woont niet in wat door mensenhanden is gemaakt. En als klap op de vuurpijl, met een impliciete verwijzing naar Jezus zegt hij: jullie hebben de Gerechte wiens komst door de profeten werd aangekondigd, vermoord.

Hierna volgt dan de tekst van de eerste lezing. Opnieuw wordt gezegd dat Stefanus vol van de heilige Geest is (v. 55, vgl. 6,3.5). Terwijl de woede van de leden van het Sanhedrin alleen maar groeit (ze ‘knarsetanden’), ziet Stefanus de heerlijkheid (*doxa*) van God en Jezus staand aan Gods rechterhand. De beschrijving is opvallend. Het gebeuren wordt tweemaal verteld. Eerst door de schrijver van de Handelingen (v. 55). Stefanus kijkt ingespannen, speurt (beter dan staren; dat is veel te star) naar de hemel (enkelvoud) en ziet de glorie Gods en Jezus. Daarna vertelt Stefanus zelf (v. 56) wat hem overkomt tegen de leden van het Sanhedrin. Dan is er sprake van aanschouwen (*theoreo*) van geopende hemelen (meervoud)

en in plaats van Jezus staat nu de Mensenzoon naast God. Het is de enige keer dat in het Nieuwe Testament de apocalyptische titel Mensenzoon door een ander dan Jezus zelf aan hem wordt toegekend. Het uitspansel, dak van de wereld, brak voor Stefanus open tot waar God regeert. Twee keer wordt vermeld dat Jezus, casu quo de Mensenzoon 'staat' (niet zit). Dat zou kunnen duiden op het getuige zijn van Jezus in zijn rol van Mensenzoon. Hij staat voor Stefanus in (vgl. Luc. 12,8v: 'Wie mij belijdt voor de mensen, die zal de Mensenzoon belijden voor de engelen Gods').

Hoezeer de schrijver van Handelingen Stefanus en Jezus naar elkaar toeschrijft, blijkt uit meerdere uitspraken. Evenals bij het proces van Jezus treden er valse getuigen op (6,13). Net als Jezus zegt Stefanus stervend 'ontvang mijn geest' (vgl. Luc. 23,46; Ps. 31,6); alleen neemt Jezus hier de plaats van God in als de ontvanger. Ook zijn bede voor degenen die hem stenigen, lijkt als twee druppels water op Jezus' woord van vergiffenis in Lucas 23,34. Stefanus, de *protomartyr*, blijkt in de Handelingen van de apostelen een facsimile van Jezus.

Een ring van liefde

Het is deze eenheid tussen Jezus en zijn volgelingen die centraal staat in de evangeliëlezing. De tekst vormt het slot van het gebed van Jezus aan het einde van het afscheidsmaal met zijn leerlingen, vlak voor hij gevangen wordt genomen. Zoals wel meer in dit evangelie is de tekst uiterst gecondenseerd. Geen woord ligt los. De perikoop valt uiteen in twee gedeelten: 17,20-23 en 17,24-26, respectievelijk begonnen met 'ik bid' (letterlijk 'ik vraag'; bidden is naar bijbels idioom in de eerste plaats vragen) en 'ik wil'. Jezus bidt hier tot zijn Vader voor wie hem niet zelf in levenden lijve zullen meemaken, maar hem zullen leren kennen via de verkondiging. Hij vraagt dat de eenheid met zijn Vader, hun liefdevol in elkaar zijn, zichtbaar mag worden in al degenen die in hem geloven: de Vader in Jezus en Jezus in hen en omgekeerd. Een niet te breken ring van liefde. Maar dat staat niet op zichzelf. Het doel daarvan is, dat de wereld zal geloven en de liefde van de Vader zal kennen. Dat de wereld alsnog gaat geloven is wel hoogst verrassend, gezien de eerdere uitspraken in dit evangelie over de kosmos (zie in het bijzonder de proloog). Vlak erna wordt dat trouwens alweer in twijfel getrokken (v. 25). Voor het vierde evangelie lijkt het nooit wat met de wereld te worden.

In het tweede gedeelte dat met 'ik wil' begint, klinkt nog iets anders mee. Jezus wil dat zijn volgelingen bij hem zullen zijn waar hij is en zo zijn heerlijkheid zullen aanschouwen (opnieuw dat '*doxa*-aanschouwen', zoals bij Stefanus). Waar is Jezus? Voor Stefanus in de geopende hemelen aan Gods rechterzijde. Bedoelt Johannes hier hetzelfde? Maar voor Johannes moet het lijdensverhaal nog beginnen. Zou het ook kunnen zijn dat Jezus vraagt dat zijn volgelingen bij hem in zijn lijden zullen komen, als plaats van openbaring en verheerlijking? Maar zullen ze komen? En zal de aarde de hemel weerspiegelen?

Morgenster

In de liturgische collage valt via de tweede lezing uit de Apokalyps licht op de onthulling van Jezus' komst en oordeel. De visioenen van het laatste bijbelboek zijn voorbij. Afsluitende zinnen volgen. Evenals in het evangelie van Johannes met zijn bekende 'ik ben'-woorden (licht, wijnstok, brood, weg, waarheid, leven) klinkt in deze epiloog het 'ik' van Jezus helemaal voluit: Alfa en Omega, eerste en laatste, begin en einde. Maar die universele benamingen zijn gestoeld op een bijzonder begin: 'ik ben de wortel en het geslacht van David, de helle morgenster'.

Dat het Nieuwe Testament – hier bijna struikelend over het woord 'komen' – eindigt met de vraag van de Geest en de bruid (dat wil zeggen de kerk die zonder de Geest nergens is) om de komst van Jezus de Heer, wil wellicht zeggen dat we zelf niet in staat zijn te komen. Hij komt ons halen, binnenhalen in de liefde van de Vader.

Preekvoorbeeld

De lezingen van vandaag vind ik niet eenvoudig. Ze spreken over wat ik zou noemen de onzichtbare kant van de dingen. Ze gebruiken termen die wij wel kennen maar waarvan de inhoud en de betekenis niet zo duidelijk zijn: 'de hemel', 'de eenheid met God'... Het is alsof die teksten ons meenemen achter de schermen van de waarneembare dingen. Een woordje uitleg is bij deze lezingen zeker op zijn plaats.

De eerste lezing is het slot van het verhaal over Stefanus in de Handelingen. Op zeker ogenblik werd Stefanus, lid van de christelijke gemeenschap in Jeruzalem, een bekende figuur. Hij was een spreker die indruk maakte. Lucas zegt dat hij wondere dingen deed. Zijn succes, zijn aantrekkingskracht ergerde een deel van de joodse gemeenschap. Zij arrangeerden een proces met valse getuigen. Stefanus moest voor de rechtbank verschijnen. Zijn verdediging was een toespraak waarin hij betoogde dat zij Jezus hadden verworpen en veroordeeld, zoals dat dikwijls met vroegere profeten gebeurd was. De uitslag van het proces stond al van tevoren vast: Stefanus zou gestenigd worden. De lezing van vandaag gaat over dit laatste gedeelte van het verhaal. Op het ogenblik dat men Stefanus gaat doden, roept hij uit: 'Ik zie de hemelen open en ik zie de Mensenzoon staan aan de rechterhand van de Vader'.

We mogen dit niet lezen als een feitenrelaas. Lucas schrijft hier, zoals hij meer doet, hoe men zich dit gebeuren visueel kan voorstellen. Hoe men als het ware het sterven van Stefanus op een schilderij zou kunnen weergeven. Stefanus zelf staat beneden, op het punt gedood te worden, maar boven hem troont God met Jezus aan zijn rechterhand.

Daarmee drukt Lucas uit wat Stefanus geloofde, wat ook de overtuiging is van de christenen. Namelijk dat Jezus niet in de dood verdwenen is, dat hij daar is bij God. We verbeelden ons dat als een plaats die wij 'de hemel' noemen, ergens daarboven. Jezus leeft. Dat is de inhoud van de toespraak van Stefanus: Jezus was werkelijk de profeet door God gezonden. Daarom heeft God hem nooit verlaten, ook niet in de dood.

Zoals God ook ons nooit verlaat!

De tekst over Stefanus kan men eveneens lezen als een bezinning over het einde. Over datgene wat wij 'het laatste oordeel' noemen. Waar gaat het met mij naartoe, met deze wereld, met de geschiedenis van de mens? Wij weten helemaal niet hoe dat zal verlopen. Maar wat wij geloven is: dat wij hoe dan ook met vertrouwen naar de toekomst kunnen uitzien. Daar wacht God op ons, met Jezus naast hem. De vader wacht op zijn zoon die straks thuiskomt.

Is de eerste lezing er één die ons vooruit en naar boven doet kijken, het evangelie vandaag spreekt over het hier en nu. Over het leven van mensen.

Het woord dat heel deze passage van het evangelie overheerst en kleurt, is het woord 'eenheid'. Dat is vooreerst onze opdracht als christenen: eenheid scheppen, vrede, verbondenheid.

Maar, zo betoogt Johannes, die eenheid gaat veel dieper dan wij denken. De verbondenheid tussen mensen is de aanzet, de weerschijn van een andere, onzichtbare eenheid. De eenheid met God. Want God wil verbonden zijn met heel zijn schepping. Hij is onverbrekkelijk aanwezig bij alles wat bestaat.

Iets van die aanwezigheid is toch soms voelbaar. Wie oog heeft voor de schoonheid van de natuur, kan daar een spoor van God ontdekken. Dat hebben de psalmen en veel dichters verwoord.

Maar God is vooral aanwezig bij de mensen die ‘naar zijn beeld en gelijkenis’ gemaakt zijn. Augustinus schrijft: ‘Hij is dichterbij ons dan wij bij onszelf zijn’. Jezus was zich daar sterk van bewust. Over die eenheid met zijn vader spreekt hij ook in het evangelie vandaag.

Maar wat betekent die ‘eenheid met God’? Hoe moet ik mij dat voorstellen? Kan ik daar iets van ervaren? Omdat wij dit zo moeilijk kunnen vatten, heb ik dat daarstraks genoemd: de onzichtbare binnenkant.

In de loop van de geschiedenis zijn er heel wat mystici geweest. Mensen die nog tijdens dit leven een directe ervaring hadden van God. Die daar ook met veel vuur van getuigd hebben. Maar die tegelijk zeggen dat God onbeschrijfelijk, onuitspreekbaar is.

Mystieke ervaring is slechts aan weinigen gegeven. Ik meen dat wij allen toch iets van Gods aanwezigheid kunnen vermoeden. Namelijk in de liefde tussen mensen. Niets kan ons zo sterk raken als liefde: liefde die wij zelf ervaren, liefde, genegenheid, inzet die wij tussen mensen zien gebeuren. Liefde, zo zegt het evangelie, dat is het wat God doet in ons en met ons. Dat wij daartoe in staat zijn, komt omdat wij in ons iets dragen dat ons uitheft boven de tijd.

Wat aan Stefanus in een visioen werd getoond is geen louter toekomstbeeld. Hij heeft gezien wat wij ooit zullen meemaken ‘van aangezicht tot aangezicht’. Het evangelie van deze zondag wil ons echter duidelijk maken: het is er nu al. Geloof gaat over wat wij niet zien, of, zoals Paulus zegt, ‘alleen maar in een wazige spiegel’. Maar God is er, naast ons, bij ons, even werkelijk als wat wij rondom ons waarnemen.

In die zin zijn de lezingen van vandaag een boodschap van hoop en vertrouwen.

Piet Hoogeveen, inleiding

Walter Verhelst OFM, preekvoorbeeld

19 mei 2013
PINKSTEREN

Lezingen: Hand. 2,1-11; Ps. 104; Rom. 8,8-17; Joh. 14,15-16.23b-26

Inleiding

Het feest van Pinksteren wordt gekenmerkt door een zekere dubbelheid. Het is natuurlijk – en op die manier is het ook het beste bekend – het feest van de nederdaling van de heilige Geest, zoals deze wordt beschreven in het tweede hoofdstuk van de Handelingen van de Apostelen. Maar Pinksteren heeft ook een andere kant. Het is in zekere zin ook een afscheid. Pinksteren vormt de afsluiting van de paastijd, een vreugdevolle periode van vijftig dagen die een verlengstuk is van het paasfeest (en bovendien samenvalt met het voorjaar). Aan het einde van de paastijd gedenkt de liturgie van de Kerk dat de verrezen Heer de leerlingen verlaat en naar de hemel opstijgt en zo aan het oog van de leerlingen wordt onttrokken. Sinds de invoering van het feest van Hemelvaart (waarschijnlijk in de vierde eeuw) wordt dat afscheid van de verrezen Heer gevierd op de veertigste dag na Pasen, maar een tijdlang gebeurde het op een aantal plaatsen op de vijftigste dag na Pasen. In de vierde en de vijfde eeuw kwamen in de kerk van Jeruzalem de christenen – en de pelgrims – op de ochtend van Pinksteren bijeen. Ze luisterden dan onder andere naar het verhaal van de nederdaling van de heilige Geest volgens de Handelingen van de apostelen, maar aan het einde van de middag kwamen ze opnieuw samen om de hemelvaart en het afscheid van Christus te gedenken. In tegenstelling tot wat je misschien zou denken, was dat geen treurige bijeenkomst. In zekere zin was het een afscheidsviering, maar de christenen van Jeruzalem wisten ook dat Christus op een andere, op een nieuwe manier onder hen aanwezig zou zijn, namelijk door middel van de Geest. De leerlingen – en de christenen – hoeven zich daardoor niet aan de verrezen Heer vast te klampen. Ze kunnen de toekomst vol vertrouwen tegemoet zien, dankzij de Geest die werkzaam zal zijn in hun midden, in ons midden. En wanneer Pinksteren op die manier wordt gezien, horen de beide dimensies ook wezenlijk bij elkaar. Het is geen dag van rouw, maar ook geen kortstondige charismatische roes. Pinksteren biedt inspiratie en bezieling voor de lange duur, voor het leven van alledag dat op Pinkstermaandag begint.

De invoering van het feest van Hemelvaart op de veertigste dag na Pasen hield in dat de focus op de vijftigste dag sterker op de nederdaling van de Geest kwam te liggen. Desondanks is de dubbelheid van het Pinksterfeest door de eeuwen heen op een bepaalde manier bewaard gebleven. In de Romeinse liturgie van vóór de liturgiehervorming van Vaticanum II las men in de eucharistieviering van Pinksteren het verhaal van de nederdaling van de heilige Geest (volgens Handelingen) en vervolgens een gedeelte uit het evangelie van Johannes (14,23-31) waarin Jezus weliswaar zegt dat hij de heilige Geest zal zenden, maar ook over zijn afscheid spreekt. In het nieuwe leesrooster van na Vaticanum II vinden wij deze combinatie van lezingen alleen nog terug in het C-jaar, zij het met enige aanpassingen, en met de toevoeging van een tweede lezing die is ontleend aan de brief van Paulus aan de Romeinen.

De meest bediscussieerde vraag die wordt opgeroepen door de lezing uit de Handelingen is hoe deze zich verhoudt tot het Joodse Wekenfeest. Volgens Handelingen 2,1 vond de nederdaling van de heilige Geest plaats toen ‘de dag van de Pentekoste (lett. vijftigste) was vervuld (aangebrosen?)’. Met deze wat raadselachtige aanduiding kan alleen maar het Joodse Wekenfeest bedoeld zijn. Dit Joodse feest werd en wordt zeven weken na Pesach gevierd. In de periode vóór de verwoesting van de tempel moesten de Israëlieten tijdens dit feest een

graanoffer brengen uit de nieuwe tarweoogst (Lev. 23,15v). Daarnaast werd het rond het begin van de christelijke jaartelling in bepaalde Joodse milieus – maar zeker nog niet in alle – gebruikelijk om op die dag de openbaring van JHWH op de berg Sinai te vieren en te herdenken. De vraag is of het in Handelingen 2,1 louter om een tijdsaanduiding gaat of dat deze tijdsaanduiding de sleutel biedt tot een symbolisch verstaan van de hele scène die dan tegen de achtergrond van de openbaring op de Sinai en de gave van de Thora zou moeten worden gelezen. Al met al lijkt de passage zelf daar niet direct aanleiding toe te geven. Het geluid van de windvlaag uit Hand. 2,2 doet misschien denken aan de donder en de bliksem van de Sinai (Ex. 19,16-19) maar roept tegelijkertijd reminiscenties op aan andere oudtestamentische theofanieën (openbaringen, verschijningen van Gods heerlijkheid), niet alleen die van de Sinai. Wat hier ook van moge zijn, er is in ieder geval geen aanleiding om hier, zoals in het verleden in anti-joodse interpretaties van het Pinksterfeest maar al te vaak is gedaan, de heilige Geest tegenover de oudtestamentische of Joodse wet te plaatsen. Deze valkuil dient in ieder geval te worden vermeden. Overigens wordt een dergelijke interpretatie ook door de evangelielezing de pas afgesneden: voorwaarde voor de komst van de pleitbezorger, de heilige Geest, is dat je Christus liefhebt, en dat kun je alleen als je de geboden van Christus onderhoudt (Joh. 14,15v). En die geboden zijn toch geen andere geboden dan die van de God die zich op de Sinai openbaarde.

Maar de vermelding van de Pentekoste – dat is het Wekenfeest – brengt ons wel op een ander en juist spoor. Het Wekenfeest was, net als Pesach in de periode waarin de tempel er nog stond, een pelgrimsfeest. Er was veel volk op de been in Jeruzalem. Joden die de meest uiteenlopende talen spraken kwamen uit alle uithoeken van het Romeinse Rijk naar Jeruzalem. De gave van de Geest bestond daarin dat ze elkaar verstonden. Een omkering van de Baylonische spraakverwarring die ooit was ontstaan als gevolg van de bouw van de toren van Babel.

De lezing uit de Romeinenbrief ten slotte, kwam nog niet voor in de liturgie van vóór Vaticanum II en is nieuw. De tekst maakt op een typisch paulijnse en diepzinnige manier duidelijk wat leven vanuit de Geest betekent. Op die manier wordt het palet van betekenissen die door de lezingen wordt aangereikt, nog verder uitgebreid en verrijkt.

Preekvoorbeeld

Het was een grote drukte in Jeruzalem op de dag die wij vandaag gedenken, het eerste christelijke Pinksterfeest. Er waren veel mensen op straat en vooral veel buitenlanders, uit alle landen van het Romeinse Rijk en daarbuiten, mensen van Joodse komaf die in het buitenland woonden maar voor deze dag in grote getale naar Jeruzalem getrokken waren. Het was namelijk een pelgrimsfeest. Vijftig dagen, zeven weken, na het joodse Paasfeest vieren joden het Wekenfeest, ook vandaag de dag nog. Het is een oud oogstfeest waarbij men de dankbaarheid om de tarweoogst vierde en als dank de Heer in de tempel een offer bracht. Uit alle windstreken waren de mensen gekomen en je hoorde op straat een kakofonie van allerlei verschillende talen door elkaar.

Ergens in een huis in die drukke stad waren ook de apostelen bij elkaar, misschien wel in dezelfde zaal waar ook zeven weken eerder het laatste avondmaal was geweest. Het boek Handelingen vertelt een hoofdstuk eerder dat ze eensgezind biddend bij elkaar waren: Maria en andere vrouwen, de familie van Jezus en de apostelen. Waren die er nu ook weer allemaal? Toen gebeurde er iets wat niemand heeft zien aankomen. Er klonk een enorm ruisen, alsof er een stevige wind waaide. En iets als vuur werd zichtbaar en verdeelde zich in vlammen boven

ieders hoofd. Het was blijkbaar geen gewone wind, geen gewoon vuur, maar iets wat erop leek. En dan vertelt het verhaal dat ze allemaal vervuld werden van de heilige Geest. Wij kunnen ons daar niet zoveel bij voorstellen.

Wat is dat, die heilige Geest? Het woordje ‘geest’ betekent in de talen van de Bijbel eigenlijk hetzelfde als adem en als wind. Je zou kunnen zeggen dat het de adem van God is. In het Oude Testament ging het al vaak over profeten en over leiders van het volk die door Gods Geest gedreven werden om zich in te zetten. Ze voelden het dan alsof Gods adem in hen kwam en hen kracht en moed gaf. De profeet Joël had ook voorspeld dat die adem van God eens over alle mensen zou komen, over jong en oud en dat ze allemaal Gods woorden zouden spreken. Ook Jezus was vervuld van die Geest die op hem neer was gedaald bij zijn doop in de Jordaan. Het zag ernaar uit dat nu de leerlingen van Jezus zijn Geest ook ontvingen, dat ze zijn goddelijke kracht voelden.

We hebben trouwens ook in het evangelie gehoord dat Jezus belooft dat zijn Vader in de hemel een Helper zal sturen aan zijn leerlingen. Hij bedoelt daarmee diezelfde Geest die hen zal helpen en hen alles in herinnering zal brengen wat Jezus hen geleerd heeft. Zo zullen ze in zijn Geest verder kunnen gaan. Die belofte van Jezus lijkt nu in vervulling te gaan. Hij laat hen niet met lege handen achter, maar geeft hen in de tekens van wind en vuur zijn heilige Geest. De apostel Paulus, die in de tweede lezing ook over die heilige Geest sprak, legt uit dat het de Geest van het kindschap is. Ieder die deze Geest heeft en zich door deze Geest laten leiden, is een kind van God, die wordt met Jezus een kind van de Vader en deelt in zijn erfenis, in zijn heerlijkheid.

En het mooiste komt nog: ook wij hebben die Geest. Net als de apostelen hebben wij die Geest ontvangen. Voor de meesten van ons was dat aan het begin van ons aardse leven, bij onze doop en later bij ons vormsel. In beide sacramenten ontvangen wij die Geest om als kind van God en volgeling van Jezus te kunnen leven. Ook in ons is die adem van God ingeblazen, ook over ons is het vuur van God gaan stralen. Wij beseffen het niet altijd, maar het is iets wonderlijks, iets prachtigs dat Gods geestkracht ook in ons werkt.

Maar hoe kun je dat dan merken, waarin uit zich die werkzaamheid van de heilige Geest? Om die vraag te beantwoorden gaan we weer naar de lezing uit de Handelingen, het Pinksterverhaal. We horen daar dat de aanwezigen na de nederdaling van de Geest allemaal in vreemde talen gaan spreken. Daarmee is niet bedoeld dat ze opeens, zonder taalcursus, buitenlandse talen beheersten. De verteller wil ons duidelijk maken dat ze gingen spreken in allerlei klanken, die de Geest hen ingaf, klanken die een uiting waren van vreugde en enthousiasme, van geloof en betrokkenheid en geluksgevoel. Misschien waren het zangerige klanken. Ik heb wel eens een charismatische gebedsgroep gehoord waarvan de deelnemers ook sterk de gave van de heilige Geest beleefden en zich ook uitten in allerlei muzikale geluiden. Een woordloos zingend bidden, dat je toch kon aanvoelen en begrijpen en waar je zelfs gemakkelijk in meedeed. In het Nieuwe Testament zijn er meerdere verhalen over mensen die onder invloed van de heilige Geest in zo'n klankrijke taal gaan spreken. De taal van de Geest is niet gebonden aan woorden en grammatica. Het wonderlijke is dat alle aanwezige mensen, uit welke landstreek ze ook kwamen, zich aangesproken voelden. Ze begrepen die taal van de Geest alsof het in hun eigen taal was, ze voelden aan dat het een lofprijzing van God was, een dankzegging. Er waren natuurlijk ook types die het belachelijk wilden maken; ze zijn dronken, ze hebben teveel wijn gehad, zeiden sommigen. Maar Petrus legde het uit, gewoon in zijn eigen taal: ‘Dit is de heilige Geest. De belofte van de profeten en van Jezus gaat nu in vervulling’, zei hij. En een enorme groep wilde meedoen en liet zich dopen. Het was een echt Pinkster-oogstfeest: de oogst van de heilige Geest, de oogst van mensen voor Gods Rijk.

Zo vieren we weer Pinksteren, twintig eeuwen na dit inspirerende gebeuren. Die Geest is sindsdien niet verdwenen. In elke generatie, in elk land en elke stad, in elke kerk en in elk gezin, in de ziel van elk gelovig mens, gaat die Geest door. Soms raakt hij ondergesneeuwd door menselijke kleinzieligheid of zelfzucht. Maar ook ondergronds blijft die Geest van God werken en mensen stimuleren om te leven als kind van God, om te leven in liefde en vertrouwen, in dankbaarheid en verwondering. Ook nu is die Geest van God actief in alle mensen die, meer of minder, volgeling van Jezus willen zijn. De velden zijn wit om te oogsten, zei Jezus eens. Mogen ook wij tot volle rijpheid komen door Gods Geest en deel uitmaken van de grote oogst voor Gods koninkrijk.

Gerard Rouwhorst, inleiding
Johan te Velde, preekvoorbeeld

26 mei 2013
DRIE-EENHEID

Lezingen: Spr. 8,22-31; Ps. 8; Rom. 5,1-5; Joh. 16,12-15

Inleiding

Nu het Pinksterfeest voorbij is, hebben de gelovigen in het kerkelijk jaar alle grote feesten gevierd. Nu richten we het oog op de zondagen tot de voltooiing van het kerkelijk jaar. De kerk start deze reeks zondagen na Pinksteren met een groot thematisch feest: het feest van de heilige Drie-eenheid, waarbij de aandacht is gericht op God: de Vader, zijn Zoon en de heilige Geest. Daarbij blijft vooral de vraag naar de heilige Geest ons bezig houden. Wat is toch die Geest? Of meer vertrouwd: Wie is toch die heilige Geest? En wat is het verband tussen de drie genoemde 'personen'?

De evangelist Johannes is onze gids in de zeer korte evangelielezing van deze zondag.

Spreuken 8,22-31

Het bijbelboek Spreuken bevat een groot aantal spreuken over joodse, bijbelse wijsheid. Wijsheid die als het hoogste goed of als het mooiste bezit wordt ervaren. De wijsheid wordt gezien als een gave van God zelf. God zelf is de oorsprong of bron van de wijsheid. Deze wijsheid heeft een nauwe band met de Thora. Zij is een lamp voor de Thora. Met die wijsheid kun je de wereld en alles wat daarin is begrijpen. Maar vooral ook kun je je de woorden van de Thora ermee eigen maken en Gods woorden doen en zijn geboden onderhouden. Anders gezegd, met een spreuk kun je, volgens de rabbijnen, doordringen tot de ware betekenis van de woorden van de Thora.

De Wijsheid wordt vaak gepersonifieerd zodat er over haar gesproken wordt als een vrouw. Ook spreekt zij over zichzelf als een vrouw; zie Spreuken hoofdstuk 8 en 9, waarin de tekst voor deze zondag. Zij is dan een wijze vrouw die haar tegenhanger heeft in vrouwe dwaasheid, die dom is, schreeuwerig en niets weet; zie Spreuken 2,16 en 9,13.

De perikoop van deze zondag legt de nadruk op de grote ouderdom van de wijsheid. Zij bestond al, zij werd tot aanzien geroepen door God, nog voor God met de grote werken van zijn schepping begon. De wijsheid beroemt zich erop, zonder ophouden, bij al die grote werken aanwezig te zijn geweest. Zie Spreuken 8,22-29. Vervolgens, vers 30-31, stelt ze dat zij er niet op afstand bij aanwezig was, maar dat ze direct aan Gods zijde stond, als zijn uitvoerster. Een uitvoerster waar God dag in dag uit vreugde aan beleefde, een verrukking voor hem. Misschien mag je wel zeggen dat zonder deze wijsheid de schepping niet gemaakt was. De joodse traditie beschouwt 'uitvoerster' ook wel als 'troetelkind' en legt dit dan zo uit, dat God zichzelf in de schepping bekend maakt, waarbij de Thora zijn 'bouwplan' is. En daarin is de wijsheid als raadgeefster aanwezig. Vergelijk dit met een persoonlijk kenmerk dat een architect als een lievelingsobject in het ontwerp van een gebouw legt. En zoals God de wijsheid liefhad, zo heeft omgekeerd de wijsheid God lief en zegt ze dat ze zich dag aan dag verheugde over Gods werk, de aarde, én vreugde beleefde aan de mensen op aarde. Zo wordt aan de Wijsheid een zekere zelfstandigheid bij het scheppingswerk toegekend.

Johannes 16,12-15

De evangelielezing van deze zondag is een klein fragment uit de afscheidsgesprekken van Jezus in Johannes 13,1–17,26. Voor een goed verstaan van de perikoop moet men de genoemde vijf hoofdstukken lezen. Ook is het goed zich te realiseren dat de evangelist Johannes deze gesprekken vastlegt voor zijn christengemeente in Klein Azië, ongeveer in het

jaar 90 na Chr., zo'n 20 jaar na de verwoesting van de tempel. En die gemeente is blijkens Johannes 16,2 wellicht tegen haar zin uit de synagoge geworpen en los komen te staan van de joodse gemeenschap van die dagen. Het vertrouwen op God en in Jezus werd hierdoor voor deze gemeente zwaar op de proef gesteld.

De afscheidsgesprekken heeft de evangelist gesitueerd tijdens de maaltijd van Jezus met zijn leerlingen, vlak voor het uur dat hij zou worden overgeleverd en zijn leven zou geven. Maar in de wijze waarop hij schrijft kijkt hij tegelijk naar de situatie van de latere gemeente.

Bij een eerste lezing van deze gesprekken moet men al gauw denken aan Mozes in het Oude Testament, Deuteronomium 31,1-39, die door God geroepen werd zijn werk over te dragen aan Jozua. Deze moest Gods belofte verder uitvoeren en het volk van God binnenleiden in het beloofde land. God bemoedigt Jozua hiertoe met de woorden: 'Ik zal bij u zijn' (v. 23). Zie voor de bemoediging ook nog Deuteronomium 31,6-8.

De evangelist legt in deze vijf hoofdstukken Jezus woorden in de mond waarmee hij zijn leerlingen vertrouwd maakt met zijn heengaan: de terugkeer naar zijn Vader en het achterlaten van zijn leerlingen, terwijl hij hen toch niet verweesd wil achterlaten. Johannes ontvouwt wat Jezus nog te zeggen heeft aan zijn leerlingen. De teksten zijn door de evangelist als kleine puzzelstukjes in elkaar geschoven en gaandeweg komt er een beeld naar boven over de relatie van Jezus tot zijn Vader en tot de heilige Geest en hun onderlinge relatie. En daar tussendoor spreekt Jezus over zijn eigenlijke boodschap voor zijn leerlingen: 'Blijf in Mijn liefde' (en dus ook in de liefde tot de Vader – Joh. 15,9vv) én blijf in liefde voor elkaar (Joh. 15,12vv). Een liefde die gekarakteriseerd wordt door dienstbaarheid. Zie onder andere het verhaal van de voetwassing (Joh. 13,1-17). Deze liefde is ook een spiegelbeeld van de liefde van Jezus voor zijn leerlingen, zoals ook de Vader Jezus liefhad. Het liefhebben van Jezus houdt in dat men zijn geboden liefheeft (Joh. 14,21).

Met vers 12 van onze perikoop vervolgt Jezus zijn rede tot zijn leerlingen. Hij heeft nog veel te zeggen, zoals hij ook al eerder heeft gedaan in die kleine fragmentjes over zijn naderend einde. Hij bereidt zijn leerlingen met stukjes en beetjes voor op zijn heengaan, want hij weet dat hij hen niet moet overvoeren, omdat ze het op dat moment nog niet ten volle kunnen bevatten.

Vers 13a geeft een verdere invulling over de komst en de betekenis van de Geest. In Johannes 14,16-17 is al gezegd dat deze Geest door de Vader zal worden gestuurd en een 'helper' zal zijn. Een pleitbezorger voor de mensen bij God. Een helper die voor altijd met de leerlingen zal zijn. Een helper ook die pas kan komen als Jezus is heengegaan naar zijn Vader. Hij wordt ook beschreven als een 'andere helper' die Jezus in een nieuwe gestalte representeert. In de eerste brief van Johannes (1 Joh. 2,1) wordt het woord 'helper' aan 'Jezus de Messias' toegekend. Dus aan Jezus, die door de dood is heen gegaan en die verhoogd is. In onze tekst wordt daarop al gepreludeerd en wordt van Jezus indirect gezegd dat hij ook al in zijn aardse leven een helper was. Maar na zijn dood is hij er in een andere gestalte als opgestane en verheerlijkte Heer om zijn leerlingen voor altijd bij te staan. Met de Geest of helper is dus de Geest van Jezus bedoeld, na zijn dood en opstanding.

De Geest wordt Geest der waarheid genoemd en hij zal de weg wijzen naar de volle waarheid. Door Jezus weten de leerlingen al van de Waarheid, namelijk door wat Jezus hen heeft geopenbaard. Na zijn dood zal hij hen de volledige waarheid wijzen. Zie hiervoor Johannes 16,8-11. Daar wordt het werk van de 'Helper' beschreven als het aantonen van het ongelijk van de wereld. Hij zal scheiding aanbrengen tussen goed en kwaad. Maar nu definitief: geloven is het goede, waarbij je absoluut anders in de wereld staat. De handelwijze van de wereld is het kwaad. Bij deze scheiding worden de leerlingen betrokken. Sterker nog, zij worden opgeroepen deze scheiding mede te voltrekken. Zij zullen dus haaks op de wereld komen te staan wanneer ze kiezen voor het geloof.

De verzen 13b-15 laten de grote eenheid zien tussen de Vader, de Zoon en de Geest. Opvallend daarbij is, dat zowel Jezus als de Geest naast een zekere zelfstandigheid toch ook een duidelijke afhankelijkheid hebben van de Vader. Jezus en de Geest bevatten beide een bepaald aspect, een *persona*, van de Vader. Iedere handeling van Jezus en van de Geest lijkt ingegeven door de Vader. Wanneer deze Geest zijn werk doet, zal hij Jezus verheerlijken. Hij zal de leerlingen alles laten begrijpen, wat Jezus gezegd heeft (Joh. 14,26). Ook zal hij getuigen over Jezus en aldus moeten ook de leerlingen getuigenis afleggen van Jezus (Joh. 15,26v).

In de allegorie van de wijnstok (Joh. 15,1vv) heeft Johannes de eenheid tussen de Vader, Jezus en zijn leerlingen zeer treffend en overtuigend geschetst: de Vader (wijngaardenier), de wijnstok (Jezus) en de goede wijnranken (de gelovige leerlingen). Na het heengaan van Jezus komt de Geest bij deze eenheid. Gaandeweg ontkomen we er niet aan dat zich hier een beeld ontvouwt van de Geest die door de Vader en door Jezus gezonden wordt naar de gelovige leerlingen. En die Geest doet zijn werk onder gelovige leerlingen, waardoor ze zich gesterkt weten om in Jezus en zijn geboden te blijven geloven, ook al veracht de wereld hen erom. Op deze manier weten de leerlingen dat Jezus aanwezig blijft en hen niet verweesd achter laat.

Zo zullen ook alle gemeenten na hen, die door deze Geest blijven geloven in Jezus en in de Vader bemoedigd worden en tot in onze dagen vertrouwen mogen hebben om in Jezus te blijven geloven en zijn woorden te doen. Daar kan de haat van de wereld niet tegenop. Dat is ook de bemoediging voor ons, hedendaagse gelovigen, om in de tijd na het Pinksterfeest verder te gaan.

Preekvoorbeeld

Met het mooie Pinksterfeest hebben wij vorige zondag de paastijd afgesloten. Nu begint ‘de tijd na Pinksteren’ en in deze tijd komt de heilige Geest ons te hulp om vanuit Jezus te leven als geliefde kinderen van de Vader in de hemel. Maar hoe helpt de heilige Geest ons hierbij? Daarover spreken de lezingen van deze zondag.

De apostel Paulus schrijft: ‘Gods liefde is in ons hart uitgestort door de heilige Geest die ons werd geschonken’ (Rom. 5,5). Goede vrienden, wat Paulus hier zegt raakt ons allen uitermate. Hij zegt immers dat God in het hart van ieder van ons zijn liefde heeft uitgestort. Maar dat is nu juist het geschenk dat van ons christenen maakt. Wil je weten of je werkelijk een christen bent? Kijk naar je hart, zie of het bewoond wordt door de liefde die van God komt! Indien je er weinig liefde vindt, is er met je christen zijn wellicht iets mis. Merk je daarentegen dat je hart bewoond en bewogen wordt door de liefde die van God komt, dan ben je een man of een vrouw die aangeraakt is door de heilige Geest van God, dan besef je ook dat je als een kind geborgen bent in de liefde van de Vader en weet je je innig verbonden met Jezus, het geliefde Kind bij uitstek van de Vader.

Wie door de heilige Geest is aangeraakt, wie bewoond wordt door de liefde die van God komt, is op weg om een stevige boom te worden die goede vruchten voort brengt voor allen die aan jouw leven voorbijkomen: je wordt een vriend voor armen, een vader of moeder voor kinderen, een engel Gods voor zieken en eenzamen, een goede broer of zus voor al wie zoekt naar hulp, troost of goede raad. En zo word je een persoon door wie God zelf mensen nabij komt om hen te troosten, te redden, te genezen, te verzoenen, om hun vreugde en hoop, vergeving en liefde te schenken. Ja, dan woont God in jou en door jou te midden van de

mensen. Dan deel je op jouw wijze, op jouw bescheiden wijze in de grote gave die Jezus ten volle had ontvangen: 'In hem woonde God in heel zijn volheid' (Kol. 1,19).

Zo komt de heilige Geest ons te hulp en maakt Hij ons tot christenen, want Hij laat ons hart volstromen met de liefde van God. Hij doet ons kinderen van God worden. Zoals de apostel Paulus het schrijft: 'Allen die zich laten leiden door de Geest van God, zijn kinderen van God' (Rom. 8,14). En dit leven van de kinderen van God is een bijzonder mooi leven, immers, zoals Paulus zegt, de man of de vrouw die door de heilige Geest wordt aangeraakt, straalt 'liefde uit en vreugde, vrede en geduld, vriendelijkheid en goedheid, vertrouwen, zachtmoedigheid, zelfbeheersing' (Gal. 5,22).

In het Evangelie geeft Jezus aan hoe de heilige Geest ons nog op een andere manier te hulp komt. Hij zegt: 'Nog veel heb ik u te zeggen, maar gij kunt het nu nog niet dragen. Wanneer hij echter komt, de Geest der waarheid, zal hij u tot de volle waarheid brengen' (Joh. 16,12v). Jezus zegt dit op het laatste avondmaal. Hij staat vlak voor zijn arrestatie, zijn lijden, zijn veroordeling en kruisiging. Hoe zouden zijn leerlingen dat alles op dat ogenblik hebben kunnen begrijpen? Hoe moeilijk hebben ook wij het niet soms om te begrijpen wat er in ons eigen leven of rondom ons gebeurt, vooral hoe wij in dit alles door God bemind zijn en hoe hij ons en anderen ten goede leidt? Leven ook wij niet met vragen over bepaalde episodes in ons leven of over wat er gebeurt in het leven van mensen die ons dierbaar zijn?

Op de avond voor zijn lijden en sterven zegt Jezus hun: 'Nog veel heb ik u te zeggen, maar gij kunt het nu nog niet dragen. Wanneer hij echter komt, de Geest der waarheid, zal hij u tot de volle waarheid brengen'. In het Evangelie kunnen wij lezen hoe de leerlingen van Emmaüs geholpen worden om te begrijpen wat er met Jezus in de voorafgaande dagen gebeurd is en wat dit voor hen zelf betekent. Tomas krijgt die hulp acht dagen later. Ook ons overkomt het dat de heilige Geest ons door vrienden, door het Woord van God of in het gebed de ogen opent voor hoe God bij ons is in wat we meemaken, hoe God ons te hulp komt, hoe Hij gebeurtenissen ten goede keert en ons nieuwe hoop geeft. Tot de leerlingen van Emmaüs zegt Jezus: 'Moest de Messias niet zo lijden en dan zijn heerlijkheid binnengaan?' (Luc. 24,26). En dan, dan komen zij tot een dieper begrijpen van het lijden van Jezus en hoe door dit lijden de liefde van God op een nieuwe wijze is doorgebroken in de geschiedenis van deze wereld. Ja, ook ons overkomt het dat we niet begrijpen wat er in ons leven of rondom ons gebeurt, dat we geblokkeerd raken zoals de leerlingen voor het kruis van Jezus. Laten wij dan bidden dat de heilige Geest ons onvermogen te hulp komt en onze ogen opent voor hoe God ons in die situatie nabij is en welke weg hij met ons wil gaan.

Want, geliefde broers en zussen, wie de Heer zoekt, wie zijn Woord beluistert en bidt, die ontvangt de heilige Geest. Zegt Jezus niet: 'Als jullie het goede weten te geven aan uw kinderen, hoeveel te meer zal dan de hemelse Vader de heilige Geest geven aan degenen die Hem erom vragen' (Luc. 11,13).

Laat ieder van ons daarom de Heer bidden om de gave van de heilige Geest, opdat we van dag tot dag bewoond en bewogen mogen worden door de heilige Geest en een boom worden van liefde, goedheid en vreugde onder de mensen. Laten wij in de moeilijke dagen bidden dat de heilige Geest ons helpt om te zien hoe God ons in die dagen bemint en ons een weg van liefde wijst die het leven van velen behoedt en ondersteunt. Laten wij bidden om de gave van de Geest, opdat we mogen leven als geliefde kinderen van de Vader. Dan kan hij door ons, en verbonden met Jezus, ook vandaag kleinere en grotere wonderen doen in ons midden. Moge dat ons gebed zijn.

Wim van Stiphout, *inleiding*
Leon Lemmens, *preekvoorbeeld*

2 juni 2013

SACRAMENTS DAG

Lezingen: Gen. 14,18-20; Ps. 110; 1 Kor. 11,23-26; Luc. 9,11b-17

Inleiding

In bijbelse teksten creëren auteurs via beloften een spanningsveld tussen belofte en vervulling, tussen ‘reeds’ en ‘nog niet’. Dit gaat op voor zowel Genesis als Lucas. Abraham kreeg een belofte van zegen, land, een talrijk volk (Gen. 12,1vv). In Genesis 14,18vv ontvangt hij een zegen en wordt de belofte zo (minstens gedeeltelijk) werkelijkheid. De auteur van het Lucasevangelie herneemt talrijke oude beloften (zie bijv. Luc. 1,68-75). Hun (gedeeltelijke) vervulling in het gebeuren rond Jezus staat garant voor nieuwe beloften (bijv. Luc. 1,31vv). De parallel tussen Lucas 9 en 2 Koningen 4 roept een oude belofte op: ze zullen eten en overhouden. En dat gebeurt ook (opnieuw), wat de hoop oproept dat ook andere beloften werkelijkheid zullen worden.

De vraag op de achtergrond

Telkens opnieuw moeten mensen hun positie tegenover Jezus bepalen, tot op vandaag. Dit geldt ook voor Jezus’ tijdgenoten, zowel leden van zijn eigen volk als de vreemde bezetters. De eerste christengemeenschap staat hierbij voor de moeilijke taak. Hoe kan iemand die, schijnbaar totaal mislukt, als een misdadiger gekruisigd werd, toch bevrijding van Godswegen brengen?

Literair komt de vraag naar wie Jezus is in het bijzonder tot uiting in Lucas 9. Als Jezus’ volgelingen het rijk Gods verkondigen en mensen genezen (Luc. 9,6) brengt dit Herodes in verwarring. Wie is hij? De vermoorde Johannes, Elia of een van de profeten, volgens het volk (Luc. 9,7vv). Dat is wat de mensen zeggen dat Jezus is, beamen de leerlingen (Luc. 9,18vv). Centraal tussen beide antwoorden op de vraag wie Jezus is, ligt onze passage. Deze context suggereert dat de tussenliggende passage verbonden is met de vraag wie Jezus is en bijdraagt tot het antwoord dat Simon zal geven.

Elisa overtroffen

Telkens opnieuw predikt Jezus het rijk Gods en geneest hij zieken, eerst alleen, dan vergezeld door de twaalf en de vrouwen die hem onderhouden (Luc. 8,1v). In Lucas 9 stuurt Jezus de twaalf uit. Nu zij zijn teruggekeerd, stroomt het volk toe. Jezus vertelt opnieuw over het Rijk, geneest zieken. Maar juist het grote succes van deze prediking dreigt een probleem te worden. Twee opties zien de leerlingen, aangezien ze zelf slechts vijf broden en twee vissen hebben. Liefst willen ze het volk wegsturen, om eten en onderdak te vinden in de omliggende dorpen. Zo niet, vragen ze zich af of het soms de bedoeling is dat ze zelf eten kopen? Het verhaal verloopt parallel met de opdracht van profeet Elisa om de profeten te eten te geven (2 Kon. 4,42vv). Twintig broden voor honderd man, dat is toch onvoldoende, protesteert zijn dienaar. God zegt: ze zullen eten en overhouden, is het antwoord, en zo gebeurt het. Twintig broden voor honderd, vijf voor vijfduizend, voor de goede verstaander is het duidelijk: hier is de belofte opnieuw vervuld, en hier is méér dan Elisa.

Wie is hij?

Eén van de profeten, Elia, Johannes uit de doden opgestaan: Herodes gelooft het verkregen antwoord niet en zoekt naar een manier om Jezus te ontmoeten (Luc. 9,9). Jezus schuift het antwoord van ‘de mensen’ opzij, om door te gaan op wat belangrijker is: wie denken zijn

leerlingen dat hij is? Het antwoord van de christenen, door Lucas vertolkt via Petrus, klinkt: (u bent) de door God gezonden messias (Luc. 9,20). Literair-theologisch is dit uiteraard doorheen heel Lucas 1–9 voorbereid. Het woord messias is al diverse keren gevallen (Luc. 2,11.22; 4,41). Het volk vraagt zich af of Johannes misschien de messias is (Luc. 3,15). Maar na de oude Simeon (Luc. 2,22) is Simon Petrus de eerste mens die Jezus als messias erkent.

De getallensymboliek in onze passage ondersteunt het belang van het ganse gebeuren. Vijf, twee en twaalf zijn veelzeggende getallen. Vijf boeken bevat de Thora, twee stenen tafelen dragen de belangrijkste geboden. Twaalf stammen vormen samen het volk van God. De getallen herinneren dan ook aan het ontstaan van het volk als volk van God ten tijde van Mozes, en suggereren dat hier opnieuw gemeenschap van God tot stand komt.

Brood en vissen hebben eerder al een betekenisvolle rol gespeeld. ‘Een mens leeft niet van brood alleen’, verklaart Jezus (Luc. 4,4); ‘maar van elk woord dat van God komt’, voegen enkele handschriften toe. Tot de geheimen van het Rijk Gods dat Jezus predikt hoort dat het woord van God als zaad gezaaid wordt en honderdvoudig vrucht draagt voor wie het koestert en standvastig is (Luc. 8). Een visser van mensen zou Simon worden, nadat hij eerst meemaakt hoe tekort kan omslaan in overvloed (Luc. 5). Verhalenderwijs suggereert Lucas in onze passage dat dit in werkelijkheid wordt omgezet bij de prediking van het Rijk. Het woord van God draagt vrucht, in het gebeuren rond Jezus is het rijk Gods nabijgekomen. Niet toevallig is brood breken en delen, zich tot God richten, onderdeel geworden van het ritueel om Jezus te herdenken (zie ook Luc. 22 en 24).

Abrams zegen vervuld

In Genesis 14 krijgt Abram te maken met tien koningen. Negen koningen voeren oorlog, vier tegen vijf. Hierbij maakt men mensen en bezit tot buit, waaronder ook Abrams neef Lot. Abram haalt hem terug, en ontmoet dan de tiende koning: Melchisedek, die ook priester is van de Allerhoogste. Brood en wijn biedt deze hem aan. Meteen is duidelijk dat hier niet gevreesd hoeft te worden voor een nieuwe strijd. Melchisedek zegent hem, waarop Abram hem tienden geeft uit de buit. Dit is voor de koning van Sodom, die eveneens aanwezig is, het startpunt van de onderhandelingen. Hierbij wijst Abram alle winst uit de strijd af, en eist enkel een deel op voor wie met hem meevocht. Zegen van Godswege krijgt hier ook een concretere invulling: overwinning op de vijand. Met de zegen wordt deels de belofte uit Genesis 12 vervuld, wat hoop geeft dat ook de andere belofte, deze van een talrijk volk, eens werkelijkheid zal worden.

De keuze voor Genesis 14 als eerste lezing op Sacramentsdag is voornamelijk gebaseerd op latere interpretaties van deze tekst. Via Psalm 110 werd een belofte van eeuwig priesterschap ‘zoals dat van Melchisedek’ (Ps. 110,4, ook andere lezingen van dit vers zijn mogelijk) verbonden met de davidische belofte. Hierdoor gaat dit deel uitmaken van de messiaanse verwachtingen. De auteur van de brief aan de Hebreeën neemt dit op om te duiden wie Jezus is: hogepriester voor altijd.

Preekvoorbeeld

Het grote succes van Jezus’ verkondiging van *het koninkrijk van God* dreigt een probleem te worden. *De dag liep ten einde en de mensen hadden honger. De apostelen hadden maar vijf broden en twee vissen. Jezus nam de vijf broden, keek omhoog naar de hemel en sprak er het zegengebed over uit. Daarna brak hij het brood en gaf het aan zijn leerlingen om aan de menigte uit te delen...* Die woorden klinken ons bekend in de oren. We horen ze hier telkens in onze viering. Op die manier geeft de verteller fijntjes te kennen dat dit verhaal van de broodvermenigvuldiging hier telkens opnieuw gebeurt. De levende Jezus schenkt ons hier in

overvloed het brood om van te leven. Dat is het Woord uit de Schrift en het Brood dat wordt gebroken en gedeeld. Het is de overvloed van Gods Aanwezigheid.

Om die Aanwezigheid en overvloed is het de verteller te doen. Hij maakt immers een portret van Jezus, want telkens opnieuw moeten mensen hun positie tegenover Jezus bepalen. En hij tekent Jezus als iemand die, juist zoals God, de nood van zijn volk ziet en het tegemoet komt met de overvloed van zijn gaven. Dat heeft Jezus tijdens heel zijn korte leven gedaan. Hij heeft zich helemaal gegeven. En om dat enigszins te kunnen vatten, moeten we wel beginnen bij het begin. God houdt namelijk niet op zichzelf te geven. Zo is hij. Hij kan niet anders. God is uit op relatie. En Jezus stapte bewust in die liefdesbeweging die van God uitgaat naar mensen. Zijn dood is dan ook het teken van een liefde die geen maat kent. En *in de nacht waarin hij werd uitgeleverd*, heeft hij die liefde uitgedrukt in een sprekend gebaar. Jezus herkende zich helemaal in *het brood* dat op tafel lag. *Hij nam een brood, sprak het dankgebed uit, brak het brood en zei: 'Dit ben ik'*. In dat gebaar met brood dat gebroken wordt en uitgedeeld, is het nog altijd God zelf die zich in zijn Zoon helemaal aan ons geeft. Later riep hij bij sommigen de herinnering op aan *koning Melchisedek, die ook priester van de Allerhoogste was ten tijde van Abram*. Maar dit unieke gebaar van Jezus *in de nacht waarin hij werd uitgeleverd*, laat ons nu toe ons bij hem aan te sluiten door het Brood te nemen en te eten.

Als wij nu eucharistie vieren, nemen wij deel aan die liefdesbeweging van God uit. We laten ons helemaal door God beminnen. Zo kan Gods liefde ook werkzaam zijn in ons leven. Dan gaan wij op Jezus gelijken. Samen worden wij het Lichaam van de verrezen Heer. Ook wij veranderen! Dat beamen we, telkens wanneer het (gebroken) Brood ons wordt aangereikt en wij het nemen en eten. Onszelf geven, op onze beurt helemaal een instrument van Gods liefde worden, is het mooiste geschenk dat wij aan God kunnen aanbieden. Het is liefde op zijn bijbels, namelijk als solidariteit en mededogen; als recht doen en niet dulden dat wie dan ook vernederd, geknecht of uitgestoten wordt. Het is honger naar gerechtigheid; vergeving, zeventig maal zeven maal; en, niet in het minst, verantwoordelijkheid voor elkaar. Maar de liefde die wij zo geven, hebben we zelf eerst van hem gekregen. Wij kunnen geven, omdat hij gegeven heeft. Daarom komen we hier telkens samen. Om de herinnering levend te houden aan hem die als gebroken brood wilde zijn voor mensen, en om hem daarvoor te danken.

Maar de manier waarop wij nu eucharistie vieren heeft al een hele geschiedenis achter de rug. Gedurende vele eeuwen kon het er allemaal niet plechtig genoeg aan toe gaan. De aandacht voor het Brood kwam zelfs los te staan van de eucharistieviering en de hostie werd apart vereerd. Dat bracht de bisschop van Luik in de jaren twaalfhonderd op de idee een sacramentsfeest in het leven te roepen en dat werd al vlug een feest van de hele kerk... Maar sinds enkele jaren beseffen we beter dat wij als gemeenschap bijeenkomen zowel om te luisteren naar het Woord als om het Brood met elkaar te delen. De priester heeft wel het voorrecht de viering voor te zitten, hij is de voorganger; maar het zwaartepunt ligt toch op de gemeenschap die bijeengeroepen is om te genieten van de overvloed van Gods Aanwezigheid en om ervoor te kiezen zijn menslievendheid waar te maken. Hier staan we even op de toppen van de tenen, maar worden we ook sterk gemaakt om niet door de knieën te gaan.

Beste vrienden, zoals elk jaar op Sacramentsdag maak ik weer graag van deze gelegenheid gebruik, om jullie allen van harte te danken omdat jullie hier zijn en wij samen eucharistie kunnen vieren. Ik dank jullie, omdat we samen kunnen bidden en zingen en omdat er ook momenten van intense stilte mogelijk zijn. Ik dank de organiste op het orgel. We zien haar niet, maar we horen haar maar al te goed als zij onze zang ondersteunt of zorgt voor een mooi

orgelspel. Ik dank de zangers die ons toch elke zondag weer andere liederen voorzingen. En wat ben ik blij dat zij hun rol van voorzangers ter harte nemen en niet de ambitie koesteren een koor te worden dat liederen uitvoert waar wij alleen nog maar mogen naar luisteren. Ik dank onze dirigent, die met zoveel vuur onze zang leidt en van ons een zingende gemeenschap maakt. Ik dank de lezers die hun lezing zorgvuldig voorbereiden en ze hier goed tot hun recht laten komen. Ik dank al wie instaat voor het vele werk dat vóór en ná elke viering moet gedaan worden. En ik mag zeker de poetsvrouw niet vergeten, die er een erezaak van maakt dat de kerk er meer dan netjes bij ligt. Maar laat ons niet vergeten dat alle mensen die ik heb opgenoemd, en ook de voorganger, allemaal in diénst staan van ons allen hier samen. En mocht er iets zijn dat onze manier van vieren authentieker kan maken, laat het dan weten. Zo zijn wij samen verantwoordelijk en helpen we mekaar de eucharistie te vieren op een manier die ons helpt te worden wie we zijn, het corps, *het lichaam van Christus*.

Ine Van Den Eynde, inleiding
Paul Heysse, preekvoorbeeld

9 juni 2013

TIENDE ZONDAG DOOR HET JAAR

Lezingen: 1 Kon. 17,17-24; Ps. 30; Gal. 1,11-19; Luc. 7,11-17

Inleiding

Erkenning

Een verhaal van verandering

1 Koningen 17,17-24 vertelt een verhaal over een verandering. In het voorafgaande gedeelte wordt verhaald hoe Elia terecht kwam bij de weduwe van Sarefat. Opmerkelijk in dat gedeelte is de opmerking dat te midden van een algehele situatie van hongersnood die door droogte werd veroorzaakt, er in het huis van deze weduwe geen gebrek is: ‘Het meel in de pot raakte niet op, en de olie in de kruik ontbrak niet.’

In 1 Koningen 17,17-24 komt het echter tot een breuk: de zoon van de weduwe wordt ernstig ziek ‘totdat er geen levensgeest meer in hem overbleef’. Het woord ‘levensgeest’ is hier zeer specifiek. De auteur gebruikt niet het gangbare woord *nefeš*, dat ‘keel, adem, geest, leven, zelf’ kan betekenen. Blijkbaar is bewust gekozen voor het woord *n^esjama*. Dit moeilijk te vertalen woord komt ook voor in Genesis 2,7. In die tekst vinden we de voorstelling dat God de mens de ‘levensadem’ inblaast zodat de geboetseerde klomp leem tot een levend wezen wordt. Ik zie daarin niet een dualisme dat de mens opvat als verderfelijk vlees met de vonk van een goddelijke ziel. Ik denk eerder in twee aspecten. De mens is zowel chthonisch, met alle vezels verbonden aan de tastbare wereld, als ook een dromer die leeft uit een ingeblazen belofte en die er weet van heeft dat de tastbare wereld ook niet alles is. Het woord komt overigens ook voor in teksten die te maken hebben met het – in mijn ogen onmenselijke – verschijnsel van de uitroeiing van andere volkeren. Deuteronomium 20,16; Jozua 11,11.14 en 1 Koningen 15,29 laten zien dat als ‘de ander’ moet worden uitgeroeid, ook de *n^esjama* zal moeten verdwijnen. Dit geeft aan, dat wanneer bij de zoon van de weduwe in 1 Koningen 17 de levensziel geweken is, zijn levenseinde als definitief moet worden gezien.

1 Koningen 17,17-24 bericht over het herstel van deze situatie. Daarbij spelen twee veranderingen een rol: de weduwe wordt weer de moeder van een levende zoon, en de weduwe erkent de positie van Elia als ‘man Gods’.

Over beide thema’s wil ik iets vertellen.

De zoon komt tot leven

In vers 23 geeft Elia de zoon terug aan diens moeder met de woorden ‘Kijk, uw zoon leeft!’ Het kind was weer tot leven gekomen. De weg van dood naar leven wordt in enkele penstreken getekend. Opmerkelijk daarbij is, dat die weg niet op een sentimentele wijze wordt neergezet. De verteller geeft bijna in staccato stijl slechts enkele tussenstations. Dat zijn er eigenlijk maar drie.

De eerste stap is een kort, maar existentieel gebed van de profeet. Op verwijtende toon vraagt hij God ‘HEER, mijn God, waarom treft u juist deze weduwe, die mij gastvrijheid verleent, door haar zoon te doden?’ Met die woorden neemt hij het verwijt op dat de weduwe hem toegeworpen had. Als haar zoon gestorven is voegt ze Elia toe: ‘Wat heb ik u misdaan, Godsman? Bent u soms naar me toe gekomen om mijn zonden aan het licht te brengen en mijn zoon te doden?’ Daarmee verwoordt de weduwe een diepmenselijke religieuze reflex, namelijk dat deze ingrijpende gebeurtenis in haar leven wel het gevolg moet zijn van misdaden door haar begaan. Zij ziet de dood als het gevolg van zonde. Deze manier van

omgaan met het lijden wordt door Elia niet overgenomen, maar ook niet veroordeeld. Hij zwijgt erover. In zijn gebed tot God biedt hij een andere wijze van omgaan met verdriet aan. Hij stelt God aansprakelijk en vraagt, waarom juist deze onbaatzuchtig handelende vrouw getroffen moest worden.

De tweede stap is een ritueel. In 1 Koningen 17,21 wordt dit kort aangegeven: ‘Hij strekte zich driemaal over het kind uit’. In 2 Koningen 4 wordt een vergelijkbaar ritueel beschreven, waarbij Elisa de gestorven zoon van een vrouw uit Sunem weer tot leven brengt. In 2 Koningen 4 wordt verteld dat Elisa zich over de dode jongen uitstrekte: ‘met zijn mond op zijn mond, zijn ogen op zijn ogen en zijn handpalmen op zijn handpalmen’. Het is in dit verband goed om te wijzen op enkele Mesopotamische teksten, waarin sprake is van een vergelijkbaar ritueel waarbij contactmagie een grote rol speelt. Door zijn handen, hoofd en of voeten in contact te brengen met de overeenkomstige lichaamsdelen van een bedreigd mens, kan de priester onheil afwenden. Ook zijn er teksten bekend, waarbij demonen op deze wijze negatieve energie overbrengen op een mens. Elisa verricht in 2 Koningen 4 een spiegelritueel, waarbij hij de krachten van de natuur gebruikt om de gestorven zoon tot leven te brengen. Ik veronderstel dat in 1 Koningen 17 naar een vergelijkbaar ritueel wordt verwezen. Opmerkelijk is dat zowel in 1 Koningen 17 als in 2 Koningen 4 het ritueel niet op zich staat, maar ingevouwen is tussen twee korte gebeden van de desbetreffende profeet. In veel teksten van het Oude Testament wordt magie negatief beoordeeld. Blijkbaar is dat oordeel van later datum of heeft magie een grotere rol gespeeld, vooral in de religie op het niveau van het huishouden dat vaak is gedacht.

De derde stap bestaat uit het antwoord van God op de rituele bede van Elia. Opmerkelijk is, dat de zin die het herstel beschrijft – vers 22 – eenzelfde woordkeus heeft als de slotbede van de profeet – vers 21:

21 ‘HEER, mijn God, laat toch de levensadem in de borst van dit kind terugkeren.’

22 De HEER verhoorde Elias’ smeekbede: de levensadem keerde terug in de borst van het kind, en het leefde weer.

Het herstel van het leven van de zoon komt dus tot stand door een subtiele samenwerking tussen profeet en God. Wat opvalt, is het volgende. Bij het sterven van het kind wordt God niet genoemd als actor. De enige die God in verband brengt met dit levenseinde, is de moeder. De verteller van 1 Koningen 17 neemt echter haar opmerking wel op, maar niet over. Bij het moment van weer tot leven komen wordt God expliciet als de actor genoemd.

De moeder komt tot erkenning

Als gevolg van het herleven van haar zoon, vindt er bij de moeder ook een verschuiving plaats. Haar verhouding tot Elia maakt ook drie stadia door. In het voorafgaande gedeelte treedt zij vooral op als ‘gastvrouw’. In de NBV wordt de aanduiding *ba^{ca}lat habbāyit*, letterlijk de ‘bazin van het huis’, vertaald met ‘gastvrouw’. Die weergave is – met voorbijzien aan mogelijke negatieve associaties in het huidige Nederlands – treffend, omdat deze moeder gastvrijheid verleent aan een vreemdeling. Na het sterven van haar zoon slaat die gastvrijheid om in woede: zij verdenkt Elia van een valse opzet.

Nadat haar zoon weer tot leven is gekomen, komt ze tot erkenning: ‘Nu weet ik ...’. Het Hebreeuwse werkwoord *yādā^c*, ‘weten; kennen; beseffen’, heeft een breed betekenisveld. Het woord kan duiden op strikt cognitieve processen als in ‘ik weet dat de wortel van 9 drie is’. Aan de andere kant van het spectrum staat de betekenis die in de Staten Vertaling zo mooi met ‘bekennen’ is vertaald. Zoals in Genesis 4,1: ‘En Adam bekende Eva, zijn huisvrouw, en zij werd zwanger’. In die zin betekent ‘bekennen’: ‘seksuele intimiteit hebben met’. ‘Weten’ in 1 Koningen 17 staat ergens tussen die twee polen in. Het is geen weten met het verstand

alleen, het is geen erkenning op grond van bewijs of berekening. Het weten van de vrouw is gebaseerd op levensondervinding. Vanuit de grond van haar hart erkent zij wie Elia is.

Elia wordt door de vrouw erkend als een *'iš hā^elohîm*, 'man Gods'. Deze woordcombinatie is een oude aanduiding voor 'profeet', die vooral gangbaar was in het Noordelijke Rijk. In de verhalen rondom Elia en Elisa wordt deze aanduiding bij voorkeur gebruikt om een onderscheid te accentueren met het woord *nābî*, 'profeet'. Dat laatste woord wordt ook gebruikt voor de slodderprofeten aan het hof.

Woordvelden

Daarnaast is het opmerkelijk, dat de beide veranderingen in dit verhaal beschreven worden met woorden die met name uit twee semantische velden stammen. Er is een groep woorden die te maken heeft met de directe familieverbanden: moeder; zoon; kind. Deze woorden geven het verhaal een zekere kleine intimiteit. Het opnemen van dit verhaal in de cyclus over Elia en Elisa geeft echter aan, dat het verhaal niet alleen maar een legende is met het karakter van een streekroman. Wat met moeder, zoon en kind gebeurt, staat *pars pro toto* voor het gehele volk Israël.

Hetzelfde geldt voor de tweede groep woorden. Daarbij denk ik aan woorden die verwijzen naar de grens van het bestaan, naar leven en dood: ziek zijn; levensgeest; 'adem'; sterven; leven. Deze woorden duiden op de ernst van de situatie, zowel in het huishouden van deze vrouw als in het geheel van oud Israël.

De jongeling van Naïm

Een echo van 1 Koningen 17 is te horen in de evangelielezing Lucas 7,11-17, waar Jezus de gestorven zoon van een weduwe weer tot leven brengt. Een aantal elementen is in beide verhalen aan te wijzen: (1) de uitzichtloosheid; (2) zoon van een weduwe; (3) genezing door aanraking; (4) teruggeven van de levende jongen aan zijn moeder en (5) erkenning. Daarnaast zijn er duidelijk enkele verschillen. In tegenstelling tot Elia spreekt Jezus geen gebed uit, maar spreekt hij de jongen aan en gebiedt hem op te staan. In tegenstelling tot Elia raakt Jezus de jongen zelf niet aan. Het aanraken van de lijkbaar is voldoende. In 1 Koningen 17 was er de erkenning door de enkeling, in Lucas 7,11-17 komen 'alle omstanders' tot inzicht in de aard van Jezus.

Literatuur

Voor het rituele karakter van Elias handelingen zie Bob Becking, "'Touch for Health". Magic in 2 Kings 4:31-37 with a Remark on the History of Yahwism', *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 108 (1996), 34-54. Voor Lucas 7 mede in relatie met 1 Koningen 17, zie: Robert J. Miller, 'Elijah, John, and Jesus in the Gospel of Luke', *New Testament Studies* 34 (1988), 611-622.

Preekvoorbeeld

Vandaag horen we tweemaal een verhaal waarin een weduwe centraal staat. Een weduwe herinnert de Joodse toehoorders onmiddellijk aan die perioden dat God zelf – als bruidegom van het volk – afwezig leek. Een weduwe zonder zoon is als een volk zonder toekomst.

Koning Achab regeert in Samaria over Israël. Hij doet wat de Heer mishaagt, nog erger dan al zijn voorgangers. Zo laat hij onder anderen voor Baal, een 'dode God' een altaar bouwen en aanbidt hem.

En dan spreekt Elia – zijn naam betekent 'mijn God is de Heer' – : 'Zowaar de God van Israël leeft, in wiens dienst ik sta, er zal de komende jaren geen dauw of regen komen op mijn woord'.

De droogte – en daarmee ook de afwezigheid van God in het land – houdt aan. Hongersnood teistert het land en de weduwe, vaak afhankelijk van de goedwillendheid en goedgeefsheid van buurtgenoten, is ten einde raad. Er is nog een klein beetje olie en daarvan zal ze van haar laatste meel, de laatste maaltijd voor haar en haar zoon klaarmaken.

En ondanks deze situatie betoont ze Elia gastvrijheid en het resultaat is dat er een soort enclave ontstaat daar in Sarefat. Een enclave waar de levensadem van God aanwezig is. De man Gods, Elia, woont in haar huis en de olie in de kruik en het meel in de pot raken niet op.

De levensadem van God. Deze term wordt niet zo vaak gebruikt in de Bijbel. We kennen het woord uit het scheppingsverhaal, waar God met zijn levensadem de geboetseerde mens tot leven roept. De levensadem van God is goed verankerd in de twee mannen die een hoofdrol spelen in de verhalen van vandaag. In Elia en in Jezus.

Allereerst weten beide mannen wat het betekent voor een weduwe als haar enig kind, een zoon, sterft. Dan is alle hoop op een toekomst verloren. De zoon zal later voor haar zorgen. Ze zal in het huis van hem en zijn toekomstige vrouw kunnen wonen en verzekerd van zijn van een goede oude dag. Als Jezus de rouwstoet die hem tegemoet komt in het oog krijgt, staat er: ‘Als de Heer haar ziet, raakt alles in hem over haar bewogen’. Beter kan je een grote betrokkenheid niet verwoorden. Alles in je roert zich, je moet iets doen. En dat doet Jezus ook. Hij wil dat deze vrouw toekomst heeft. Met het aanraken van de lijkbaar keert de levensadem in de jongen terug. Zo geeft Jezus de zoon terug aan zijn moeder. Iedereen die erbij is erkent op dit moment dat Jezus een man Gods is: ‘een groot profeet is onder ons opgestaan’ zeggen ze en ‘God heeft naar zijn volk omgezien’.

Ook Elia is geraakt door het verdriet van de weduwe. Hij hoort ook haar verwijt waarom God eerst voor haar zorgt om vervolgens haar zoon te laten sterven. Ook Elia zet naast een ritueel, de levensadem in die hij van God heeft gekregen. Hij bidt tot God: Heer, mijn God, laat toch de levensadem in de borst van dit kind terugkeren. En zo geschiedt. En de weduwe erkent op dit moment Elia ten volle. Ze legt een soort geloofsbelijdenis af: Nu weet ik echt dat jij een man Gods bent en dat het woord van de Ene in jouw mond betrouwbaar is.

Gods aanwezigheid in de wereld teruggedrongen tot een kleine enclave. Komt dat u bekend voor? Sarefat en Naïn liggen niet alleen in het oude Israël, het zouden plaatsen in Nederland kunnen zijn. Een plek hier, waar wij wonen. Het zouden onze huizen kunnen zijn. Huizen waar mensen wonen die zich christen noemen. Mensen die God een plaats willen geven in hun leven, zodat onze huizen lijken op het huis van de weduwe van Sarefat met een bovenkamer. Maar ook huizen waar soms getwijfeld wordt: doe het er nog wel iets toe? Maak ik het verschil? Het is niet altijd even makkelijk om tegen de stroom in te blijven zwemmen.

Daarom komen we dan ook hier bij elkaar. Om elkaar te sterken, te bemoedigen, te inspireren. Ons te laven aan Gods woord, zijn gaven met elkaar te breken en delen. Opdat de olie in onze kruiken niet op raakt. We zoeken Gods aanwezigheid en zijn geest. Kom... adem ons open, is een refrein dat we vaak zingen.

Kom, adem ons open, opdat we de noden van wie wij ontmoeten verstaan.
Adem ons open, opdat alles in ons bewogen raakt.
Adem ons open, opdat we de levensadem in ons delen.
Adem ons open, opdat we mensen van God kunnen zijn.
Kom, adem ons open, opdat er toekomst is....

Bob Becking, inleiding
Ellie Keller-Hoonhout, preekvoorbeeld

16 juni 2013
ELFDE ZONDAG DOOR HET JAAR

Lezingen: 2 Sam. 12,7-10.13; Ps. 32; Gal. 2,16.19-21; Luc. 7,36-(50)8,3

Inleiding

De evangelieperikoop behoort tot de zogeheten ‘kleine Einschaltung’ van Lucas binnen de overlevering van Marcus. Synoptische vergelijking met de zalving door een vrouw te Betanië in Judea (Mar. 14,3 par.) kan daarmee alleen indirect van nut zijn. Ook de identificatie, door de *legenda aurea* en de westerse schilderkunst sindsdien, van de – veelzeggend genoeg – naamloze vrouw in vers 37vv met Maria Magdalena in 8,2 of met Maria de zuster van Marta in Lucas 10.38vv levert bovenal verwarring op. Van meer belang is het, door te lezen vanuit vers 34: Jezus heet vriend van zondaren, en zie, daar verschijnt deze vrouw, ‘een zondaar in de stad’ (v. 37), van wie hij zou moeten weten: ‘zij is zondaar’ – zij bij uitstek (v. 39).

Jezus is als maaltijdgast gevraagd bij ‘iemand van de Farizeeën’ (v. 36), die door hem (pas in v. 40) als Simon wordt aangesproken. De Farizeeër wordt zeker niet op voorhand negatief gekarakteriseerd. Wel lijkt in de loop van de vertelling de verhouding van gastheer en gast zich om te keren: eerst test de Farizeeër Jezus of hij wel een profeet is, maar dan is het Jezus die hem een gelijkenis voorhoudt en vraagt om zijn oordeel daarover (dat hij aarzelend geeft, v. 43), die de vrouw met haar interventie prijst als toonbeeld van een grotere inzet dan de gastheer zelf toonde (vv. 45v) en die met een vredewens eindigt welke je van een gastheer mag verwachten (vs. 50).

De handeling van de vrouw die tijdens de maaltijd intervenueert, kan helder worden vanuit de Targum op Hooglied 5,2: hij die aan de poort staat vraagt zijn geliefde, de vergadering van Israël, terug te keren in berouw, want ‘zie, mijn hoofdhaar is vol van uw tranen’. Ook hier bij Lucas zijn de hoofdharen vol tranen: de vrouw veegt daarmee de voeten van Jezus af, kust ze en zalft ze met balsem (v. 38). Met de zalving wordt iets goedge maakt: hij, die in het evangelie al eerder *Christos* heette, was immers nog niet gezalfd. Dat de voeten en niet het hoofd voorwerp van zorg zijn, lijkt me erop te duiden dat niet zozeer zijn ambt als wel de weg die hij te gaan heeft het accent heeft.

Nadere duiding krijgt deze handeling in het gesprek van Jezus met Simon, bekrachtigd in zijn toewending (v. 44, in woorden v. 48) tot de vrouw. De conclusie uit de gelijkenis luidt: naarmate een geldschietter, die schulden dient kwijt te schelden (Deut. 15,2), grotere begenadiging toedeelt, zal hij meer liefde van een schuldenaar ondervinden (vv. 41vv). Op grond van haar daad (*ou charin*, Hemelsoet en Monshouwer vertalen fraai: ‘bij gratie daarvan’ v. 47) geldt: ‘vergeven zijn haar de vele zonden, omdat zij veel heeft liefgehad’. Zij heeft, zegt Noordmans pikant (VW 8,142), God liefgehad met haar zonden. Een beruchte kwestie in het oecumenisch gesprek is of de vrouw vergeving ontvangt vanwege haar liefdebetoon (een traditioneel rooms-katholieke positie), of dat haar liefdedaad juist wordt opgeroepen door de vergeving die zij ontvangt. Voor de eerste positie pleit dat Jezus haar de vergeving pas meedeelt nadat zij haar liefde al heeft betoond (v. 48), voor de tweede de strekking van de gelijkenis en het feit dat Jezus ten slotte haar geloofsvertrouwen, dat in haar handelen tot uiting komt, aanwijst als kracht die tot haar redding voerde (v. 50). Het komt mij voor dat er een dubbelzinnigheid in Jezus’ uitspraak zit, die we niet moeten wegrationaliseren (zo ook Barnard, *Stille Omgang*, 212vv). Wanneer de zonde van de vrouw als hoererij pleegt te worden benoemd, is het naar modern besef problematisch te zeggen dat ze ook al daarin ‘veel heeft liefgehad’: hoererij gebeurt toch om geld, niet uit liefde? Wanneer we echter bedenken dat in de antieke en Bijbelse wereld alle echtbreuk van vrouwelijke zijde als

hoererij geldt, ligt dit al iets anders. En een klassieke toespitsing vinden we aan het begin van Dostojewski's *Misdaad en Straf*, waar vader Marmeladow tijdens dronkenmanspraak in de kroeg van zijn dochter Sonja verklaart dat zij zich verkocht heeft uit liefde voor haar volstrekt verarmde familie, en dat om de 'vele liefde' als de hare alle ellendigen op de jongste dag van Christuswege onuitputtelijke vergeving zullen ontvangen. De zondares bij uitstek zondigt in deze visie dus uit onmacht, uit een onuitsprekelijk tekort, dat een grote vraag bevat naar nog onuitputtelijker vergeving. En deze vraag bekrachtigt Jezus met zijn woord tot de vrouw.

Het kan moeilijk anders of de excessiviteit en onvoorwaardelijkheid van Jezus' spreken van vergeving (waarvan ook de epistellezing getuigt), levert weerstand op. Met reden zal daarom Lucas, die hem als vriend van zondaren tekent, de bij andere synoptici elders gestelde vraag naar zijn volmacht tot zondenvergeving (Mat. 9,8) zijn tafelgenoten bij deze scène in de mond leggen (v. 49). En vanuit de gelijkenis en het aansluitende gesprek blijft ook de vraag knagen: is dan een brave huisman als Simon soms de mindere in de liefde waar hem ook minder te vergeven lijkt (zie de spreuk aan het slot van v. 47)?

Vanuit deze vraag is de profetenlezing naar het Romeinse missaal, ook al is deze in het gemeenschappelijke leesrooster vervangen door een lezing uit het Hooglied, misschien zo gek niet. Natan houdt David, nota bene een gezalfde des Heren, een op het eerste gehoor heel wat pittiger gelijkenis voor dan Jezus Simon, voorzien van een 'gij zijt die man!' (Statenvertaling 2 Sam. 12,7), die de koning prest tot de belijdenis 'ik heb gezondigd tegen JHWH' (v. 13). Dit brengt de vermeend sterke en rijke mens ertoe, zijn eigen tekort, zijn onuitputtelijke behoefte aan vergeving, onder ogen te zien en bloot te leggen. Het vervolg van het hoofdstuk, dat niet ter lezing is opgegeven (vv. 14-23), onderstreept dit op aangrijpende wijze: David identificeert zich eerst in rouw en boetedoening met zijn stervende kind, dat belichaamt hoe zijn eigen project geen toekomst meer heeft, en moet daarop onderkennen dat hij ooit dat kind achterna zal gaan, moet dus zijn eigen sterfelijkheid belijden. Waar onze evangelieperikoop openlaat of en hoe de fatsoenlijke theoloog Simon, van wie we verder niet veel weten, zich kan stellen naast de notoire zondares die zijn huis binnenkwam, moet David, geconfronteerd met de profetie aangaande zijn eigen daden, de weg wel gaan zich naast of onder haar te stellen. De boetepsalm van een mens die weet van vergeving, door het psalmenboek David in de mond gelegd (Ps. 32), past wonderwel in deze samenhang.

Preekvoorbeeld

Wie veel gekregen heeft, zal ook veel te geven hebben. Zo zou het moeten zijn.

Een koning in zijn hemd, van zijn voetstuk gevallen. Zo staat David vandaag te kijk. Natan heeft hem ontmaskerd. Niet allereerst door de vinger naar hem te wijzen. Hij maakte David bewust van zijn eigenlijk goede hart. Want David is geen beroerling. David verdraagt onrecht slecht. Hij ontploft van verontwaardiging door dat klein verhaaltje over een rijke man met een grote kudde schapen die het lammetje van de buurman opeist dat voor die buurman een lievelingsdier is. Die man wilde hij wel voor zijn troon zien, de troon van de rechtspraak.

En dan klinken de woorden van de profeet Natan: 'Jij bent die man'. Natan is door de verdedigingslinie van de koning heen gebroken. Hij laat de koning, die veelal over anderen oordeelt, over zichzelf oordelen. En David komt er niet goed van af.

David staat onbeschermd. Zo kwetsbaar als een mens maar kan zijn. Weg koninklijke schijn, weg waarachtigheid. Verleiding, bot eigenbelang deed hem vergeten, dat hij alles gekregen had: zalving tot koning, bevrijding van Saul, huis en vrouwen, leiding over Israël en Juda... vergeten de herdersjongen die hij eens was, recht door zee.

Weerloos is hij overgeleverd aan de genade van iemand anders. Het is genade dat Natan tot hem doordringt, hem teruggeeft aan zichzelf, al is het een geschonden zelf(beeld), het beeld van God hem ingeschapen, het beeld van de mens zoals hij bedoeld is.

Hetzelfde doet Jezus tegenover de Farizeeër. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat het geen fatsoenlijk mens is. Hij probeert goed te leven. Hij kent de geboden en neemt de verboden ernstig. Hij houdt zich ver van de zonde. Ogenschijnlijk is er niets op hem aan te merken. Hij zal een goede gastheer zijn. Zijn dienaren hadden opdracht voor de juiste welkomstrituelen.

Wat zou hem letten een interessante discussie aan te gaan met zijn gast, die wonderlijke genezer en verkondiger Jezus, die vreemde mens die zo op eigen wijze omgaat met de wet? Die zo'n vrijheid en vrijmoedigheid uitstraalt, maar wel gerecht en getrouw lijkt.

Wat moet die vrouw daar dan bij, nog wel in zijn eigen huis? Zij past niet in het mooie plaatje van zijn dag, van die gasten rond zijn tafel. Zij is een zondares, een onfatsoenlijke. Zij is buiten de orde. Waarom dan bij die Jezus niet?

De wijze van kijken van Jezus leidt tot een andere afweging. Het gaat om meer dan hoe hoog de schuld is. Er valt altijd wel wat te vergeven. Alleen al wat er in zijn hoofd omgaat! Heeft ook hij niet een schuld uitstaan, hoe klein dan ook? Is er ook in zijn leven niet een donkere plek, hoe goed verborgen ook? Een schuld die hij zelf niet kan vereffenen? Er is immers een menselijk tekort dat ons allen aankleeft. Zal wie het meest kreeg kwijtgescholden, niet het meest liefhebben?

Het meer is de liefde. Bij gratie van haar tranen en kussen, de handdoek van haren, de zalving van Jezus die al de gezalfde was genoemd – bij gratie daarvan ontvangt zij vergeving. Het is een en al genade wat hier gebeurt.

Dát lijkt mij in beide verhalen het beslissende punt. Ook voor ons. Er is iemand die mij neemt zoals ik ben en die mij vraagt te worden wie ik kan zijn, zoals ik bedoeld ben.

Het is genade als er zo iemand voor je is. Die het je niet nadraagt dat je de fout ingaat, maar je bemoedigt om een nieuw begin te maken, nieuwe kansen te benutten, je hart, je roeping te volgen...

Soms hoor je in de crisis een protest – we leggen mensen vooral op wat zij niet mogen doen en juist wel moeten doen. We appelleren niet aan wat zij kunnen geven.

God is er. God bevrijdt, biedt ruimte van leven en genezing. God geeft genade. De Eeuwige vergeeft.

De voeten van Jezus ontvingen de bijzondere zorg van de vrouw. Die voeten brachten hem van stad tot stad en van dorp tot dorp. Behalve de twaalf, lopen er juist vrouwen met hem mee!

Hem achterna, die meer is dan Salomo, het koningskind dat na ontrouw, moord, berouw, rouw en troost om een gestorven kind alsnog geboren werd uit echte liefde van David en Batseba.

Rinse Reeling Brouwer, inleiding
Nico Kok, preekvoorbeeld

23 juni 2013
TWAALFDE ZONDAG DOOR HET JAAR

Lezingen: Zach. 12,10-11; Ps. 63; Gal. 3,26-29; Luc. 9,18-24

Inleiding

Profetenlezing: Zacharia 12,9-14

Zacharia (= JHWH gedenkt) is een priester, profeet en visionair die na de ballingschap in Jeruzalem optreedt. Hij houdt een pleidooi voor de wederopbouw van de tempel (8,9; vgl. Haggai) en het herstel van een nieuw leiderschap in de gemeenschap. Hij leeft in de overtuiging dat het rijk van God, de barmhartige, nabij is gekomen. Zij die naar Gods Thora zullen leven, zullen het komende heil deelachtig worden (8,4-8). De maatstaven van dit messiaanse rijk zijn: 'Spreek eerlijk recht, wees goed en zorgzaam voor elkaar; onderdruk geen weduwen en wezen en ook geen vreemdelingen en armen, en wees er niet op uit een ander kwaad te doen' (7,9v).

Wanneer de inwoners van Jeruzalem de vrede en waarheid in ere houden (8,19), zullen de heidenvolken ontdekken dat de Barmhartige Jeruzalem genadig is en dat Jeruzalem weer de vindplaats van God is. Zij zullen optrekken naar Jeruzalem om daar JHWH te zoeken, te vereren en zijn gunst af te smeken (8,20vv). Wat eerst een droom leek zal in vervulling gaan: 'En dit zegt JHWH van de hemelse machten: Als die tijd is gekomen, zullen tien mannen uit volken met verschillende talen een Joodse man bij de slip van zijn mantel grijpen met de woorden: Wij willen ons bij u aansluiten, want we hebben gehoord dat God bij u is!' (8,23).

Zacharia 9–14 wordt een eschatologische profetie genoemd en is een herlezing van Zacharia 1-8. In Zacharia 9,9-10 wordt een messiaanse koning aangekondigd met het profiel van een *lijdende dienstknecht* (Jes. 52,13-53,12; vgl. Zach. 11,4-17).

In onze perikoop (12,9-14) neemt JHWH het op voor Jeruzalem (12,1-8) en zal hij de belagers van de stad uitroeien. In scherp contrast met het vernietigen van de vijanden staat de gunst die JHWH aan het huis van David en de inwoners van Jeruzalem zal bewijzen: 'Ik zal hen vervullen met een geest van mededogen en inkeer' (12,10). Door deze geest van welgevalligheid zullen zij God smeken en bidden om erbarmen. Doordat JHWH een nieuwe geest in hun hart heeft gelegd kunnen zij van harte leven naar Gods Thora (vgl. Jer. 31,31; Ez. 36,26) en zich opnieuw tot de Barmhartige wenden.

Wie wordt bedoeld met 'degene die ze hebben doorstoken' over wie zij weeklagen als bij de rouw om de dood van een enig kind? Gaat het over iemand uit het verleden die zij niet als profeet – de lijdende dienstknecht – van God (h)erkend hebben? Of is de Doorboorde iemand in de toekomst, een man van smarten? Hoe dan ook, de rouwklacht is zeer intens en allen, de huizen van David, Natan en Levi – koning, profeet, priester – voorop doen eraan mee (12,12-14). Deze uitvoerige rouwklacht mondt uit in een onderdompelingritueel ter afwassing van zonde en onreinheid: 'Op die dag zal er een bron ontspringen waarin de nakomelingen van David en de inwoners van Jeruzalem hun zonde en onreinheid kunnen afwassen' (13,1; Ez. 36,25). Het volk van God is in het heden en in de eindtijd geheiligd (12,10) en verzoend (13,1).

In Johannes 9,37 wordt de tekst over de Doorboorde toegepast op de vermoorde Jezus en in Apokalyps 1,7 zegt Johannes, de ziener: 'Hij komt te midden van de wolken, en dan zal iedereen hem zien, ook degenen die hem doorstoken hebben. Alle volken op aarde zullen over hem weeklagen. Ja, amen.'

Evangelielezing: Lucas 9,18-24

Na de uitzending en de terugkeer van de Twaalf (9,1-6.10) en de eerste brooddeling (9,11-17), begint onze perikoop (9,18-24). Lucas 9,18-50 vormt een scharnier tussen de bevrijdende activiteiten van Jezus die zich in Galilea hebben afgespeeld (4,31-9,17) én het verhaal over zijn reis naar Jeruzalem (9,51-19,27), de stad die een centrale plaats inneemt in het evangelie volgens Lucas.

In onze perikoop gaat het over de identiteit van Jezus. Lucas 9,7-9 vormt hierop een voorspel. De tetrach Herodes, die Johannes de dooper heeft laten onthoofden, hoort over Jezus en de Twaalf die de blijde boodschap verkondigen en zieken genezen (9,1-6). ‘Wie is deze Jezus’, vraagt hij zich af. Over deze man hoort hij van alles zeggen: ‘Hij is Johannes die uit de dood is opgestaan’, ‘Hij is de teruggekeerde profeet Elia’, ‘Hij is een van de oude profeten die is opgestaan’. Hij raakt hierdoor in grote verwarring en wil deze Jezus wel eens ontmoeten. Herodes zal echter moeten wachten totdat Pilatus Jezus, na zijn gevangenneming, naar Herodes doorstuurt (23,6-12).

‘En het geschiedt dat Jezus alleen aan het bidden is’ (9,18). In het gebed, in zijn stille omgang met God (3,21v) ontdekt Jezus zijn identiteit van Godswege: ‘Jij bent mijn geliefde zoon, in jou vind ik vreugde.’ (3,22). Na deze verpozing met God, vraagt Jezus aan zijn leerlingen die bij hem zijn: ‘Wie zeggen de mensen dat ik ben...?’ Zinspeelt Jezus hier ook op dé Naam van JHWH ‘Ik ben... met jullie’ (Ex. 3,14)? De leerlingen geven verschillende antwoorden (vgl. 9,7-9):

Johannes de Doper
Elia
Jeremia
één van de profeten
(Mat. 13,14)

Johannes de Doper
Elia
één van de profeten
(Mar. 8,28)

Johannes de Doper
Elia
een van de oude profeten
(Luc. 9,19)

Uit deze synopsis blijkt dat de overeenkomst tussen de drie synoptici zeer groot is en ook overeenkomt met de namen die Herodes gehoord heeft. Alleen Matteüs noemt ook de naam van de profeet Jeremia.

Uit de antwoorden die de leerlingen geven blijkt dat Jezus bij de mensen in hoog aanzien staat. Zij zien in hem: *Johannes de Doper*, die een doopsel van omkeer en vergeving van zonden verkondigde en uit de dood is opgewekt (3,1-22; 7,24-35; 9,7); de profeet *Elia* die het aanbreken van het messiaanse rijk van gerechtigheid en vrede aankondigde (Mal. 3,23; Luc. 1,17); *een van de oude profeten*, die JHWH heeft doen opstaan, een profeet zoals Mozes (Deut. 18,15-22). Er blijken heel verschillende verwachtingen te bestaan, maar zij hebben allemaal te maken met het doorbreken van Gods heerschappij. Jezus gaat op de reacties van de mensen niet in, maar vraagt nu aan zijn leerlingen: ‘En wie ben ik... volgens jullie?’ En Petrus antwoordt:

U bent de messias,
de zoon van de levende God
(Mat. 16,16)

U bent de messias
(Mar. 8,29)

De messias van God
(Luc. 9,20).

Voor het eerst in het evangelie noemt één van de leerlingen van Jezus hem *messias*. Messias, christus, gezalfde roept in de tijd van Jezus allerlei associaties op. In Thora en Profeten worden koningen, priesters en profeten *messias* (van JHWH) genoemd. Zij worden met de geest toegerust voor een bijzondere opdracht van God. Ook de heidense koning Cyrus wordt tot gezalfde van JHWH aangesteld (Jes. 45,1). De gespannen verwachtingen naar de komst van

het messiaanse rijk dat zeker zal komen, is belangrijker dan degene die in de kracht Gods dit rijk naderbij zal brengen. Of dit een koninklijke, priesterlijke of profetische persoon of een lijdende dienstknecht of Doorboorde (dit is het verband met de lezing uit Zacharia) zal zijn, daarover lopen de meningen uiteen.

Het is opvallend hoe Jezus reageert op de belijdenis van Petrus dat hij *de messias van God* is. Jezus beaamt noch ontkent dat hij de gezalfde van God is, maar hij verbiedt hun wel streng het aan iemand te zeggen. Wil Jezus voorkomen dat mensen los van zijn weg die hij als messias te gaan heeft, met deze opdrachtstitel aan de haal gaan? Wil hij valse verwachtingen voorkomen? Uit het vervolg van zijn weg zal blijken hoe Jezus het messiaschap zal invullen. Hoe hij zal waarmaken wat de engel van de Heer in Betlehem als goed nieuws verkondigde: 'Heden is in de stad van David voor jullie een *redder* geboren, Hij is *de messias, de Heer!*' (2,11)

Nu identificeert Jezus zich (nog) niet met *messias*, maar met *de mensenzoon* uit Daniël 7,13v, met *iemand gelijkend op een mens(enzoön)*, aan wie de *De Oude Wijze* de heerschappij in eeuwigheid verleent. Deze *mensenzoön* is een collectief: 'het volk van de heiligen van de Allerhoogste', 'de overweldigde heiligen' (Dan. 7,18.22.25.27; 12,7) die Gods eeuwige koninkrijk zullen beërven. Het zijn de door Antiochus IV onderdrukte chassidiem. Aan deze martelaren omwille van hun trouw aan Gods Thora (2 Makk. 7) geeft de Allerhoogste het koningschap tot in eeuwigheid. Het koningschap van God komt aan het licht in de chassidiem, gesymboliseerd door *iemand gelijkend op een mens*. Zij zullen zegevieren en alle volken zullen aan hen hulde brengen (Dan. 7,14).

Met deze martelaren omwille van het heiligen van de Naam van God, identificeert Jezus zich. Zoals het bij *de mensenzoon* in Daniël het geval is (geslachtofferd en opgewekt worden), zo zal ook het leven van Jezus eruit gaan zien: door mensen verworpen en gedood én door God worden opgewekt (9,22). Voor het eerst spreekt Jezus hier over zijn dood en opstanding.

Hij nodigt zijn leerlingen uit hem op deze weg radicaal te volgen. Omwille van hem zijn kruis opnemen en zijn leven verliezen. Het centrum van jezelf verleggen naar hem en solidair worden met de vervolgdens omwille van de gerechtigheid. Dan zullen zij het koninkrijk van God zien. 'Ik ben... de lijdende mensenzoon, volg mij!' (9,23-27). Petrus en de andere leerlingen reageren hier niet op (vgl. Mat. 16,22v; Mar. 8,32v). Acht dagen later gaat Jezus met Petrus, Johannes en Jakobus de berg op om te bidden en wordt hij door God verheerlijkt. Dat is het perspectief van de navolging (9,28-36).

Wie ben ik?

Ik ben de speelbal van mijn eenzaam vragen.

Wie ik ook ben, Gij kent mij,

ik ben van U mijn God.

(Dietrich Bonhoeffer)

Literatuur

Het evangelie van Lukas (red. H. Oosterhuis/A. van Heusden), Vught 2007

H. Janssen OFM, *Inleiding Daniël 7,9-14*, in: TvV-4,72 (juli/augustus 2000) 241-243

H. Janssen OFM, *God geeft ons hoop*, in: H. Janssen/K. Touwen (red.), *Rouwvieringen. Exegese en preken*, Vught 2011, 61-64

Lucas, Schrift 264, 44 (december 2012)

D. Monshouwer/H. Vreekamp, *Zacharia. Een profeet om te gedenken*, Zoetermeer 1994

H. Welzen, *Lucas*, 's-Hertogenbosch 2011

Dietrich Bonhoeffer *Verzet en overgave*, Baarn 2003, 345-346

Preekvoorbeeld

Wie iemand is, is niet zo makkelijk te zeggen. Natuurlijk, je weet soms best veel van iemand en je kunt soms ook heus wel het nodige over iemand vertellen: hoe hij heet; waar zij vandaan komt; wat voor werk iemand doet of gedaan heeft. Soms weet je ook wel iets over iemands binnenkant; iemands sterke en zwakke kanten of over iemands karakter. Hiermee weet je al veel, maar lang niet alles. Het meeste weet je eigenlijk nog niet. Want waarom is iemand zo? Waarom doet zij haar werk zo goed? Waarom heeft hij zo'n moeilijk of juist zo'n lief karakter?

Soms weet je van iemands verleden. Daardoor begrijp je iemand beter en kun je nog meer zeggen over wie iemand is. Maar toch, of je het goede antwoord geeft op de vraag wie iemand is, is zelfs dan nog de vraag. Want weet je dan al waarom zijn vrouw van hem houdt? Of waarom hij voor zijn vriend door het vuur gaat? Dat weet alleen de vrouw die van haar man houdt. Dat weet alleen die vriend zelf. Alleen die kennen die ander zo goed, dat zij weten waarom zij zich aan hem of haar toevertrouwen. Maar zelfs in een goed huwelijk en een jarenlange vriendschap zeggen mensen van elkaar soms nog dat zij ook een geheim zijn voor elkaar. Maar een vriend kan niettemin met meer recht zeggen wie zijn vriend is dan zijn collega dat kan. Een vrouw kan met meer recht zeggen wie haar man is dan zijn baas dat kan. Want zij hebben het met hun man, hun vriend gewaagd. Zij hebben zich gegeven en hebben de goede en de kwade dagen met elkaar gedeeld. En pas wie het in goede én in kwade dagen met een ander waagt ziet dingen die een ander niet ziet.

Wij, buitenstaanders, vragen ons toch meer dan eens af wat twee mensen in elkaar zien en hoe die jongen met dat meisje of dat meisje met die jongen thuiskomen. 'Wat zien zij toch in elkaar?' vragen wij ons dan af. Maar wij wagen het dan ook niet met die ander. Wij zien dus niet wie die ander is en wat er in die ander allemaal is om van te houden. Dat ziet alleen degene die het met die ander waagt en zich aan die ander geeft om het met elkaar te proberen. Wij horen vandaag in het evangelie dat het met het kennen van Jezus, het weten wie hij is, ook zo gaat. Alleen wie het met hem wagen, het met hem proberen, komen te weten wie Jezus is.

Let maar eens op. Luister maar eens hoe het gesprek in het evangelie verloopt. Eerst vraagt Jezus naar wat 'de mensen' antwoorden op de vraag wie hij is. 'De mensen', dat zijn zij die nog geen band met Jezus hebben. Zij hebben over hem gehoord en zijn misschien ook wel naar hem komen luisteren. Maar zij zijn nog niet met hem op weg gegaan. Zij geven dan ook een antwoord waar Jezus niet nader op ingaat. 'De mensen' zeggen dat hij misschien wel Johannes de Doper is, of Elia of een van de oude profeten. Jezus neemt niet eens de moeite om te zeggen of hij hun antwoorden goed of slecht vindt. Het lijken antwoorden waar Jezus niks mee kan. Hij stelt maar gauw een nieuwe vraag.

Aan mensen die hem beter kennen en die het met hem hebben gewaagd; die hun netten in de steek gelaten hebben om hem te volgen vraagt Jezus: Wie zeggen jullie dat ik ben? En als Petrus dan namens allen antwoordt 'de Gezalfde Gods', lijkt dat niet zo ver bezijden de waarheid. Zij mogen het tenminste niet verder vertellen. Kennelijk zitten zij met hun antwoord al wat beter.

Dat mocht Jezus ook wel verwachten, want gaandeweg hebben zij ondervonden wat het betekent om zich aan deze Jezus toe te vertrouwen en met hem op weg te gaan. Toch zegt Jezus: denk niet dat je er met dit antwoord al bent, want wie ik ben, daar zul je pas echt achter komen als je het ook in mijn kwade dagen met mij blijft wagen. Daarom spreekt hij met zijn leerlingen over alle lijden dat hem te wachten staat en aan zijn verheerlijking voorafgaat. Wij moeten niet te gauw denken dat wij het met Jezus gewaagd hebben en hem dus kennen.

Daarom richt Jezus zich vervolgens ook tot allen die er bij staan, tot de mensen die naar hem zijn komen luisteren, maar daar nog geen consequenties voor hun leven aan hebben verbonden. En hij zegt tegen al die mensen: als je het met mij wilt wagen, moet je je kruis opnemen.

Hiermee bedoelt Jezus niet dat christenen mensen zijn die de tegenslagen van het leven in stilte dragen en daar niet over klagen. Dit is soms wel de enige manier om met het leven verder te kunnen, maar hierover heeft Jezus het nu niet. Met 'zijn kruis opnemen' bedoelt Jezus dat het hoort bij het volgen van hem zijn en bij het 'het met hem wagen', dat je het volhoudt als het moeilijk wordt. Als je dat doet heb je het zo met Jezus gewaagd dat je zult weten wie hij is.

Als je, bijvoorbeeld, volhoudt barmhartig te zijn en vergevingsgezind jegens mensen die je onrecht doen, ook al wordt dat je niet altijd in dank afgenomen of haal je je er onbegrip mee op de hals of misschien zelfs wel minachting. Of als je blijft opkomen voor wie in de knel zitten of van het goede pad zijn geraakt, ook al verklaren zogenaamde fatsoenlijke mensen je dan voor gek. Of als je durft blijven getuigen van wat het geloof in God voor je betekent, ook al kijken anderen je daarbij onbegrijpend aan of misschien zelfs wel schamper. Als je dat niet uit de weg gaat en dat kruis opneemt en het aldus met Jezus blijft wagen, dan zul je te weten komen wie hij is. Dan zul je gewaar worden dat Jezus de kracht is waar je van kunt leven. En dit antwoord op de vraag wie Jezus is – dat hij kracht is om van te leven – telt. Alleen dit.

Alle andere antwoorden op de vraag wie Jezus is lijken op wat wij over elkaar kunnen vertellen zonder het met elkaar te hebben gewaagd. Wij kunnen dan vertellen waar en wanneer wij geboren zijn, hoe wij heten, en hoe het in ons leven zoal gegaan is. Maar wie wij zijn, nee, dat kunnen wij elkaar pas vertellen wanneer wij het met elkaar wagen en ons aan elkaar toevertrouwen.

Er zijn antwoorden te over op de vraag wie Jezus is. In de Schrift vinden wij er verschillende. Vandaag horen wij dat hij de gezalfde Gods is. In de catechismus van vroeger stond dat hij God de Zoon is, die voor ons is mens geworden. Maar als wij het niet met Jezus wagen en het niet in geloof met hem proberen, blijven deze antwoorden aan de buitenkant. Wij kunnen ze nazeggen, maar zij zeggen dan nog niet wie wij vinden dat Jezus is.

Als wij echt willen weten wie Jezus is, zit er maar één ding op: bidden om de geestkracht om te kunnen doen wat hij gedaan heeft, en om dat vol te houden, ook als het moeilijk wordt. Pas vanuit wat wij zelf ontdekken als wij het ook met Jezus uithouden wanneer het moeilijk wordt, kunnen wij óns antwoord geven op de vraag wie hij is. Dit is geen vrijblijvende vraag. Het antwoord erop kan niet van buiten worden geleerd. Het moet van binnen geleerd worden.

Als Jezus vraagt: Maar jullie, wie zeggen jullie dat ik ben?, vraagt hij eigenlijk: Maar jullie, willen jullie het met mij wagen, jullie aan mij toevertrouwen om op die manier te weten te komen wie ik ben?

Het antwoord is aan ons. Willen wij dit? Een andere weg naar het antwoord op de vraag wie Jezus is, is er niet.

Henk Janssen OFM, inleiding

Jan van den Eijnde OFM, preekvoorbeeld

30 juni 2013

DERTIENDE ZONDAG DOOR HET JAAR

Lezingen: 1 Kon. 19,16b,19-21; Ps. 16; Gal. 5,1.13-18; Luc. 9,51-62 (C-jaar)

Inleiding

Geroepen tot gehoorzaamheid

De hoofdlezingen hebben als thema: geroepen worden tot gehoorzaamheid. Elisa wordt streng gemaand zijn profetschap op zich te nemen. In het evangelie is de oproep tot gehoorzaamheid even dringend. De uitnodiging is een appel: sta op en volg de mensenzoon na. Wees aan deze oproep gehoorzaam!

Elia en Elisa

De vorig jaar overleden oud-aartsbisschop van Milaan, Carlo Maria Martini, leidde veel retraites waarin hij gedegen exegetische verbond met de geestelijke oefeningen van Ignatius van Loyola. Hij bracht hierin de Bijbel tot leven. Een groot aantal van deze retraites is in boekvorm uitgegeven. Bij wijze van eerbetoon put ik ditmaal nadrukkelijk uit zijn werk. In zijn boek over Elia neemt Martini ons mee op de leerweg van Elia. Hij laat zien hoe de profeet leert van zichzelf af te zien en zich voor Gods zaak in te zetten. De totale gehoorzaamheid aan Gods opdracht draagt hij vervolgens als een kostbare les over op Elisa.

In het gedeelte van de dertiende zondag door het jaar waarin geen woord te veel is (in de geest van Elia!) wordt duidelijk dat Elisa in materiële zin veel te verliezen heeft; meer dan Elia. Het sociale contrast tussen beide mannen is namelijk meteen helder. Elia trekt door het land en bezit niets dan de kleren die hij aan heeft. Elisa heeft land, hij is rijk. Elisa beschikt bij het ploegen over twaalf span ossen, daarmee is hij geen onbetekenend boertje. Die twaalf span zullen niet voor één ploeg ingespannen hebben gestaan, maar voor twaalf ploegen waarmee tegelijkertijd geploegd wordt, aldus Martini. Elisa zelf bedient de laatste ploeg, waarmee hij overzicht heeft over de andere ploegers die voor hem uit gaan. De rijke Elisa wordt echter midden in zijn werk overrompeld door de ascetische profeet die, zonder geïmponeerd te zijn door hun standsverschil, hem zijn profetenmantel toewerpt. Het is een gebaar waaruit alles spreekt. Elisa heeft maar te gehoorzamen. De toegesnelde Elisa geeft echter aan dat hij er niet klaar voor is, omdat hij nog aan thuis gebonden is. Elia zet hem evenwel direct op zijn plaats: wie tot de dienst van God wordt geroepen, heeft slechts God en zijn profeet te gehoorzamen. Daarop slacht Elisa de ossen waarmee hij ploegde, en braadt hun vlees op het hout van zijn ploeg. Het vlees geeft hij weg. Hij breekt daarmee met zijn familie en haar bezit dat hij zelfs uitdeelt, althans zijn deel ervan. Over de andere elf span ossen wordt niets gezegd. De tekst laat in het midden of Elisa nu profeet of leerling-profeet wordt. Bij zijn roeping werd hem in feite te verstaan gegeven dat hij profeet is door de mantel op te nemen. Maar de mantel van Elia wordt pas werkelijk zijn mantel wanneer Elia zich definitief van hem losmaakt en ten hemel vaart in een wagen van vuur (2 Kon. 2).

Gehoorzaamheid

De profeet Elia, die met de Karmel is verbonden, is in de karmelitaanse kloostertraditie een voorbeeld geweest en gebleven. Maar hij was dat al veel langer voor ieder die het monastieke leven zocht. Athanasius van Alexandrië beschreef in de vierde eeuw het leven van Abt Antonius, die zich spiegelde aan Elia:

Onafgebroken herhaalde hij het woord van Paulus: 'Vergetend wat achter me ligt, richt ik me op wat voor me ligt' (Fil. 3,13), en ook herinnerde hij zich de uitspraak van de profeet Elia: 'Zo waar de Heer leeft, in wiens dienst ik hier sta vandaag' (1 Kon. 17,1 en 18,15). Met dat woord 'vandaag', zo merkte Antonius op, keek Elia niet hoeveel tijd er was verstreken, maar maakte hij telkens weer een nieuw begin en deed hij elke dag zijn best om zo voor God te staan als men voor God moet verschijnen: rein van hart en bereid te gehoorzamen aan Zijn wil, en aan niemand anders (vert. Vincent Hunink, p. 16).

Volgens Martini werd Elia met vallen en opstaan nederig voor God. Voor Elisa toonde hij zijn ongeveer eenvoud zeer direct door zijn mantel op de grond te smijten. Profeet zijn is geen ambt waarin je majesteitelijk geïnaugureerd wordt. Die mantel wordt je niet met alle *egards* om de schouders gehangen. Je hebt die mantel maar te aanvaarden door te bukken en hem van de grond op te rapen.

Net als Elia

Compromisloos leven leidde, met alle aantrekkelijkheid die het aankleeft, helaas ook vaak tot gewelddadigheden. Met de slachting die Elia onder de priesters van Baäl aanrichtte (1 Kon. 18) sprak hij evenzeer tot de verbeelding. Ook hierin werd Elia voor onverschrokken zeloten een voorbeeld om na te volgen. Jezus had ook zulke ijveraars onder zijn leerlingen. In de evangelielezing staat dat Jakobus en Johannes de Samaritanen met bliksem wilden straffen, omdat die Jezus niet wilden ontvangen. Elia had zijn tegenstanders met hemelvuur geslagen (2 Kon. 1). Jakobus en Johannes doen dat graag voor Jezus, als hij hun dat toestaat. Let wel, zij vragen niet dat Jezus zelf vuur werpt (blijkbaar weten ze dat Jezus dat nooit zou doen) maar dat hij hen machtigt vuur te werpen. Jezus wijst dat verzoek echter streng af.

Het is merkwaardig dat de kerk in naam van de mensenzoon naar gewelddadige middelen heeft gegrepen en nog grijpt, terwijl Jezus juist geweldloosheid nastreefde, stelt Drewermann (p. 710v). Jezus gaf zijn overrijverige leerlingen te kennen dat de mensenzoon ongewapend door het leven gaat. Dat laatste wordt herhaald in het antwoord dat Jezus geeft aan iemand die hem wil volgen. Het is een waarschuwing voor wie zich achter Jezus veilig waant, omdat navolgen je kwetsbaar maakt. 'De vossen hebben holen en de vogels hebben nesten, maar de mensenzoon heeft geen plek om het hoofd neer te leggen.' Hier spreekt de nederige mensenzoon. Zijn gehoorzaamheid aan God kent slechts de weg die naar Jeruzalem voert, de weg van de overgave tot de dood. Jezus geeft zijn leven uit liefde, hij wil niet het leven van anderen wegnemen. Zijn weg zoekt niet de dood van anderen maar hun leven. Vandaar dat hard maar duidelijk klinkende woord: 'Laten de doden hun doden begraven'. De weg van de levende brengt leven en wil slechts het leven. Werpen van vuur uit de hemel is het laatste wat de mensenzoon wil. De hemel verheugt zich meer over een zondaar die tot bekering komt dan over negenennegentig rechtvaardigen die geen bekering nodig hebben (Luc. 15,7).

Literatuur

Carlo Maria Martini, *Il Dio vivente*, Riflessioni sul profeta Elia, Monferrato 1990

Athanasius van Alexandrië, *Verleidingen in de woestijn. Het leven van de heilige Antonius*, vertaald door Vincent Hunink, Amsterdam 2002

Eugen Drewermann, *Das Lucasevangelium Band 1*, Düsseldorf 2009

Preekvoorbeeld

De lezingen van vandaag gaan over geroepen worden om leerling te zijn. In de eerste lezing horen we over de roeping van Elisa door Elia. In het evangelie worden diverse mensen van

wie we de naam niet horen door Jezus geroepen, en twee anderen, Jakobus en Johannes, bevinden zich al daadwerkelijk in zijn gezelschap. Maar het blijkt overduidelijk dat het niet gemakkelijk is om Jezus na te volgen.

Op zich weten we dat eigenlijk al: Jezus navolgen is niet eenvoudig. Het is gemakkelijker in ons dagelijkse doen en laten God en Jezus uit het oog te verliezen dan hen helder voor ogen te hebben bij de talloze kleine beslissingen die we nemen. Alleen in een proces van een leven lang heroverwegen en hernemen wat Jezus deed en zei, kunnen we dichterbij die tweede houding komen. En daarbij maken we onherroepelijk vele fouten. Ook zijn er mensen om ons heen of inspirerende voorbeelden uit een verder verleden die ons een spiegel kunnen zijn. Maar het gaat er daarbij niet om hen te imiteren. We zullen altijd onze eigen, persoonlijke weg moeten gaan.

In de eerste lezing roept Elia, die aan het eind van zijn profetenloopbaan gekomen is, een rijke boer, genaamd Elisa, tot zijn opvolger. Twaalf span ossen had die rondlopen, dat is niet weinig. Wanneer Elia hem de profetenmantel toewerpt, heeft Elisa even tijd nodig om tot een beslissing te komen, maar met enkele stoere gebaren neemt hij afscheid van zijn oude leven en wordt dienaar en leerling van de oude profeet.

Wanneer in het evangelie een anonieme leerling hetzelfde wil doen en, voor hij met Jezus meegaat, eerst afscheid wil nemen van zijn huisgenoten, antwoordt deze, in een duidelijke toespeling op het roepingsverhaal van Elisa: ‘Wie de hand aan de ploeg slaat en achterom blijft kijken, is niet geschikt voor het koninkrijk van God.’ Het gedrag van Elisa kopiëren volstaat niet. De stoere gebaren van het stukslaan van zijn ploeg en het braden van de ossen voor zijn knechten waren voor Elisa authentiek, maar als iemand anders dat wil nadoen, wordt het onoprecht, is het niet meer dan effectbejag.

Jezus navolgen is geen kwestie van vaste en vertrouwde patronen volgen. Er zijn geen oude zekerheden, voor de Mensenzoon is er geen steen om het hoofd op te ruste te leggen, en ook niet voor zijn navolgers. Elisa en Elia waren voor Jezus ook inspirerende voorbeelden, maar niet om te kopiëren, zo goed als wij niet precies hetzelfde kunnen doen wat Jezus deed.

We leven in een tijd van snelle veranderingen. Op zich is het voor ons goed invoelbaar dat we niet hetzelfde kunnen handelen als onze voorouders deden. Al zouden we het willen, het is vaak onmogelijk omdat de leefomstandigheden vaak volkomen anders geworden zijn. In onze cultuur ligt er veel nadruk op authenticiteit, op een persoonlijke levensstijl en eigen keuzes. Maar merkwaardigerwijs dicteert de mode meer dan ooit onze levens en kijken achthonderd miljoen mensen op internet naar dezelfde videoclip en maken het daarmee tot het kassucces van het jaar. Vaste en vertrouwde patronen kunnen we niet meer volgen, maar misschien uit onzekerheid laten we ons tot steeds wisselende, maar massaal gedeelde keuzes voeren.

Laten we nog een keer goed kijken naar wat Jezus in het evangelie van vandaag doet. In de eerste regel staat iets belangrijks: hij ging vastberaden op weg naar Jeruzalem. Dat was geen massaal gedeelde keuze, maar Jezus was vastberaden. Hij had helder voor ogen wat hij wilde en hij wist dat dit het was wat God van hem vroeg. In Galilea had hij met groot succes het koninkrijk van God gepredikt, en tastbaar gemaakt door het isolement van vele buitengeslotenen te doorbreken. Maar hij had daarmee zoveel weerstand opgeroepen bij de religieuze en politieke autoriteiten, dat zijn lot vaststond: hij zou met zijn leven moeten boeten. Tussen vlucht en verzet koos hij een derde, een eigen, persoonlijke weg. Niemand was hem daarop voorgegaan.

Wat vraagt God van mij en van u? ‘Ga op weg om het koninkrijk van God te verkondigen’, zegt Jezus vandaag tegen een van de leerlingen onderweg, en daarmee zegt hij dat ook tegen

ons. Ga op weg en geloof erin dat het mogelijk is dat mensen niet alleen, buitengesloten of arm blijven. Geloof erin dat jij daarbij een rol kunt spelen.

Hoe kunnen we daar gevolg aan geven? Dat is niet gemakkelijk te zeggen. Elisa moest ervoor in de leer bij Elia, en wij moeten er ook voor in de leer, bij Elia, Elisa en bij Jezus, een Bijbel lang. We moeten daarvoor lezen, herlezen, herkauwen, praten, bemoediging zoeken, aan anderen uitleggen, zien hoe anderen het doen en hen toch niet zomaar nadoen. Er zit niets anders op dan er een eigen, persoonlijke weg voor te zoeken. Maar eigenlijk is dat ook het mooiste. Zoals wij het op onze eigen manier kunnen, is het goed genoeg. En we gaan met elkaar, en met Jezus, en dat alles samen is misschien voldoende.

Wim Reedijk, inleiding

Marc van der Post, preekvoorbeeld

Homiletische hulplijnen 45
Een innerlijke beweging

De preek en de persoon van de predikant vallen niet samen en dat is maar goed ook. Wij hebben ruimte nodig tussen persoon en ambt, een scheiding tussen werk en privéleven. Als daar geen vrolijk licht tussendoor kiert, wordt de persoon een functionaris en het ambt onmenselijk. Wij preken niet vanuit onszelf (onze zielenroerselen) maar uit de Schrift – met ‘een heilig moeten’ – en wij zijn zelf de eerste hoorders tegen wie wij het hebben (let wel: ik gebruik hier bewust niet ‘tot’ maar ‘tegen’).

Maar communicatief, dus *in actu*, vallen preek en predikant wel samen. Daarom draagt een predikant een ambtsgewaad en staan niet alleen zijn ambt, maar ook zijn professionaliteit en zijn persoonlijkheid ten dienste van de verkondiging. Dat wil niet zeggen dat we al het persoonlijke eruit moeten filteren, want: ‘Alles wat adem heeft, love HEER’ (Ps. 150) en ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is, maar het persoonlijke moet wel naturel worden, bijdragend en niet afleidend, wars van *self-exposure* en ijdelheid.

Het betekent ondermeer dat als de preek af is, de predikant er nog niet mee klaar is. Hij moet zichzelf erachter stellen. De preek moet stromen, dat is niet alleen een kwestie van tekstopbouw maar ook van een innerlijke beweging. Nadat de tekst op papier staat (doen! juist die discipline van de precieze formulering houdt je creatief en brengt je bij vondsten; als je het zonder doet sta je weerloos tegen de overmacht van je eigen clichés), heb je nog ongeveer een uur nodig om je de tekst eigen te maken, in te prenten, te internaliseren. Dat is iets anders dan uit het hoofd leren. Nee, de tekst moet beweeglijk blijven, maar wel verankerd zijn in een ‘gemoedsbeweging’, een beter woord kan ik er niet voor bedenken. Niet dat ik daarmee pleit voor grote emoties, integendeel. Maar je moet zelf kunnen meemaken wat je zegt, congruent worden met de preek, daar moet je je op voorbereiden.

Dat luistert nauw, vooral bij de overgangen tussen verschillende *moves*. De meest geëigende manier van je daarop prepareren is: ze daadwerkelijk zeggen, hardop uitspreken. Een tekst moet ‘bekken’. Soms zul je een zin moeten bijschaven. Hoe wil dit gezegd zijn? Alleen zo krijg je een tekst in je lijf en kun je, waar de preek naartoe wil, volgen, bijhouden, overbrengen.

Aristoteles had een afkeer van theater. Het ging hem in de welsprekendheid niet om de illusie maar om waarheid. Demosthenes daarentegen, gevraagd naar de drie belangrijkste factoren voor spreken in het openbaar, zei: ‘De voordracht, de voordracht en de voordracht.’ Een gezonde afkeer van *overacting* zou ons gemakkelijk tot het andere uiterste doen vervallen: *underacting*. Maar een dergelijke neutraliteit verdraagt zich niet met onze opdracht die gegeven ligt in het Woord dat vlees geworden is.

Klaas Touwen